

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

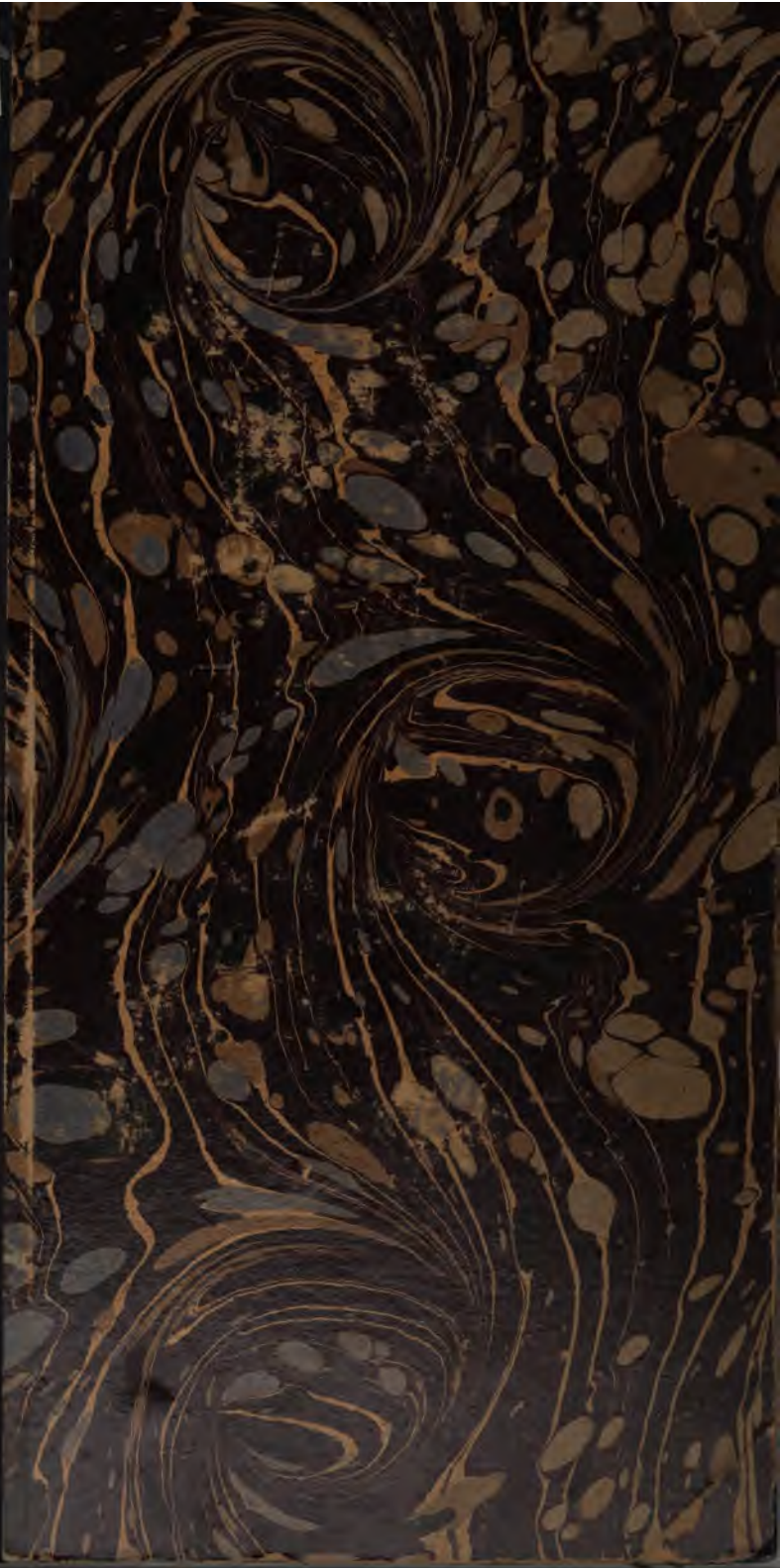
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

L
9
284

Lw 9. 284

Harvard College Library

FROM THE
SALISBURY FUND

Given in 1858 by STEPHEN SALISBURY, of Worcester,
Mass. (Class of 1817), for "the purchase of books
in the Greek and Latin languages, and books
in other languages illustrating Greek
and Latin books."

DE HORATIO

VETERUM LATINORUM POETARUM JUDICE

DISSERUIT

AL. COUAT

A. COUAT

PROF. DES L. LATINES A LYON

LETTERA PARISIENSIS

APUD E. THORIN

PARIS

DE HORATIO

VETERUM LATINORUM POETARUM JUDICE

DISSEVUIT

AD ROSTRATA CURIAE ROMANAE

A. COUAT

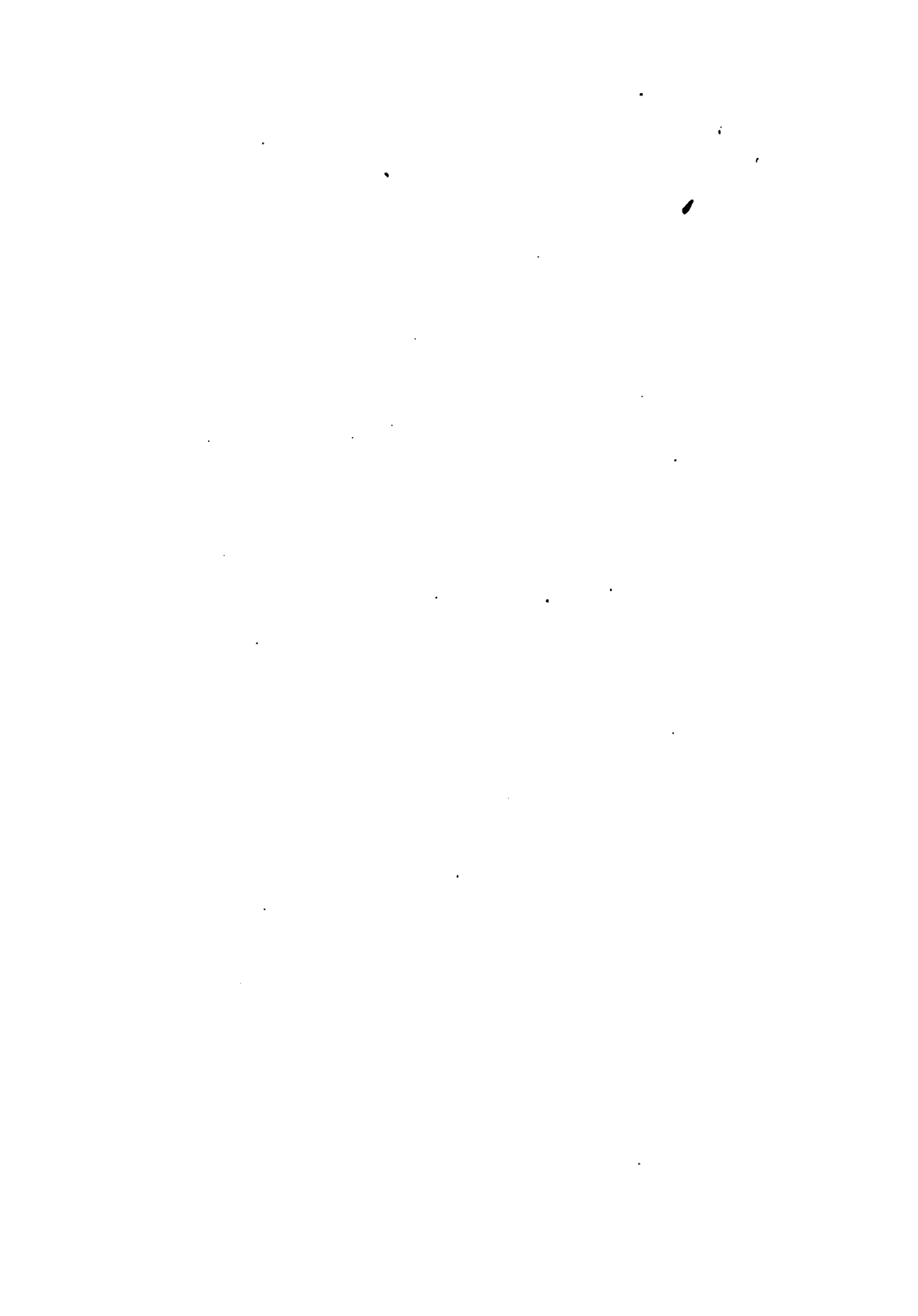
PROFESSOR DE GRÆCÆ ET LATINÆ LINGVÆ

LUTETIÆ PARISIORVM

APUD E. THORIN, PUBLIS.

MDCCCXCV

DE HORATIO

VETERUM LATINORUM POETARUM JUDICE

LA ROCHELLE

Typ. A. SIRET, place de l'Hôtel-de-Ville, 3.

0

DE HORATIO

VETERUM LATINORUM POETARUM JUDICE

DISSERUIT

AD DOCTORIS GRADUM PROMOVENDUS

A. COUAT

OLIM SCHOLÆ NORMALIS ALUMNUS

LUTETIÆ PARISIORUM

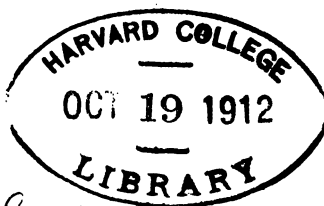
APUD E. THORIN, BIBLIOPOLAM

VIA DICTA DE MEDICIS, 7

MDCCCLXXV

Lh 9.284

Salisbury fund

DE HORATIO

VETERUM LATINORUM POETARUM JUDICE

CAPUT I.

Unde orta fuerit Horatii cum veteribus poetis contentio.

Non sine longis et acerbis contrōversiis latinæ litteræ a pristina consuetudine ad novam disciplinam provectæ, et tantum propria et peculiari indole quantum arte ipsa immutatae, Cæsarem Augustum auspicem, magistrosque et exempla Virgilium Horatiumque et nonnullos alios agnoverunt. Quantæ molis fuerat antiquam civitatem ad unius regimen flectere, tantæ fuit componere lites de liberalibus studiis, nec minorem pugnam eximii poetæ contra inimicos sustinuerunt, quam cum adversis partibus Augustus. Quemadmodum Cæsari Brutus et Cassius, ita multi scriptores et grammatici obstiterunt Virgilio; habuerunt sua bella versus.

Ea tamen difficillimum est enarrare , quia plerique milites vel duces ipsi longinquitate et mediocritate rerum gestarum evanuerunt , quorum memoriam exsuscitare , nomina ad lucem educere , opera denique oblitterata et perditâ ex ruderibus temporum eruere nequidquam enitamur. Splendet emersa ex istis tenebris quæ alios oppresserunt nonnullorum virorum fama , quam lacescitâ fuisse multorum simultatibus et petitam hostilibus telis ita ut victoria diutius anceps fuerit , vix credibile videtur : res tamen ita se habuit. Sed nisi plurima documenta superessent , quorum auxilio res præteritas investigare licet , quis dubitaret quin eadem auctoritate olim nostris majoribus ac nobis hodie Cornelius Raciniusque subnixa fuissent ? Hæbemus autem libellos et carmina quibus nostræ ætatis maxima ingenia elevabantur ; perierunt contra Virgilii et Horatii nobiles aut ignobiles , inepti simul et faceti oppugnatores. Quos nunquam novissemus , nisi ipse suos hostes scriptis tetigisset Horatius , et servavisset qui eum volebant exterminare.

Reperiuntur enim in Horatii sermonibus et epistolis multi loci quos perspicere et explicare non ingrati forsân operis foret , ubi cum ignotis quibusdam adversariis rixatur , veteresque poetas cum recentibus collatos non ita leniter , quanquam lepidissime irridet. Quare igitur vir acutissimi iudicii antiquos persecutus fuerit , quos æqualium infensos habuerit , qua deinde via latinâ litteras paulatim ad meliorem disciplinam converterit , velimus expositum.

Primum autem quærendum est cur antiquitati diem dixerit : num consulto an casu , num sponte an se ipse defensurus , num generali quadam et philoso-

phica ratione de antiquis rebus inductus ut eas negligeret, an æqualibus responsurus qui nimia longinquorum sæculorum admiratione delirabant? Num literas semper progredi et altiore spiritu in dies afflari censebat, an solummodo, perstrictis breviter priorum scriptorum vitiis, falsam vulgi de istis opinionem impugnare et æqualium suorum causam agere susceperat?

Quam rem, ut non temere dirimendam putemus, quum vel in illis Horatii versibus quibus pristinorum « annosa volumina vatum » non tanti æstimanda iudicat, hujus quæstionis num nova semper veteribus præstent, veluti adumbrata argumenta deprehendere liceat; sic privatas simultates illis significari, et de temporariis quibusdam inter scriptores discriminibus illic agi audeamus asserere.

Nempe non nisi paulatim illa apud sapientes de qua etiam nunc plerique disputant, opinio pernotuit, res humanas ad meliorem finem in dies spectare. Non enim pulcherrimam, sed levem et tantum non incertam Ciceronis imaginem qua hominibus suadet ut viam ad meliora ducentem semper sequantur, (1) ad id valere arbitramur, ut quemquam antiquorum hanc quam vocamus de continuo humani generis profectu rationem usurpavisse appareat. Quin, hoc ita natura comparatum est, ut plurimi, quanquam rerum et hominum pristinorum incuriosi, æqualia tamen sibi fastidiant, et quidquid sibi aut virtutis, aut felicitatis, aut ingenii deesse comperiant, id non sperent fore apud posteros, sed apud majores valuisse con-

(1) Cic. rep. I, 2.

fidant et quasi meminere. Sua sane inest tristitia rebus quæ nos circumdant, vel si admodum prosperæ videantur, sunt cuilibet viro viventi, vel præstantissimo, sua vitia quibus offendimur; sunt denique omnibus iis quæ vivunt suæ lacrimæ, et eo ipso forsitan quod vivunt, magis imperfecta videntur et caduca; quodcumque in illis vanum aut vitiosum aut ridiculum est perspicimus, et ea propiora morti sentimus quam quæ jam pridem perierunt. Suus contra elapsis rebus est decor et gratia quædam, ipsa longinquitate et recessu aucta, quum non jam malis laboravisse, sed omnia quibus indigemus pleniora et lætiora, ut suspicamur, habuerint. Illuc ergo spes nostras et hanc vitæ felicioris memoriam qua ducimur, referimus, ita ut ibi tantum aliquid boni sit, ubi nihil vitæ.

Inde hæc ætatis beatissimæ et antiquissimæ religio orta est, poetico lepore commendata, qua scriptores illustraverunt tempora fabulosa ubi vixdum homines erant, adeo quidquid vere humanum est tristius et corruptius apparebat. Inde recantata apud omnes de humani generis pejore in dies fato querela, quam vel Augusti tempore viri maxime egregii, Virgiliusque (1)

(1) Virg. Georg. I, 126 et seqq. — At hos versus quibus Saturniam ætatem memorat Virgilius, qua homines nulla cura victum, opes, vestitum accipiebant, excipit locus, nostra sententia insignis, in quo secutus Lucretii exemplum veteremque de Prometheo ignis raptore fabulam, depingit quis vere fuerit hominum progressus, quum artes multo sudore et ingenio inventas miratur, ita ut hæc tempora ubi homines algent et sitiunt et esuriunt et improbe laborant multo meliora videantur propter doctrinarum miracula, pristino illo et fabuloso sæculo cui nullam fidem adhiberi a poeta certum est. Quis vero contendat Virgilium intellexisse aut saltem dixisse eos hominum profectus majores semper futuros?

et Ovidius (1) atque Horatius ipse, (2) Græcorum exemplo, sed forsitan nulla adhibita fide, canebant. Quamquam enim in his de beata priscorum hominum vita carminibus, nihil præter locum quemdam communem videre est, non inde tamen colligendum Ovidium aut Horatium, qui politam ætatis suæ urbanitatem et mores magis humanos incompertæ rusticitati et silvestri vitæ multo præferendos certe credebant, ideo providisse aliquid de futuris hominum fati.

Diversa profecto et nostræ doctrinæ magis accommodata ratio circa Horatium cœperat non cum minima laude vulgari et fiduciam obtinere; namque Epicurei non auream et longo felicitatis tenore placidissimam vitam primos homines, innocuæ naturæ progeniem innocuam, duxisse contendebant, sed contra, e dura et horrida terra durum et horridum genus hominum exortum esse, qui ægre inter inimica omnia turpem victum rapiendo et pugnando coluissent. Quam opinionem per se ipsam, prorsus probabilior tam claro versuum splendore Lucretius ita decoraverat, ut non jam carmina prioris fabulæ illecebras desiderare viderentur. Lucretium deinde ipse Horatius secutus est; qui, quum « nullius addictus jurare in verba magistri » esset, tum etiam in multis carminum locis de nequiore æqualium suorum indole questus, Epicurei tamen poetæ placita breviter fideli interpretatione

(1) Ov. Metam. I, pass.

(2) Hor. od. III, 6, 37.

Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorum.

exposuit , (1) quomodo primis terris prorepentes homines jam pugnis fustibusque ob vilem cibum certavissent , mox incepissent loqui , denique urbes , leges invenissent et societatem civilem. Quid mirum igitur si ita ingenio ad omnia intelligenda et probanda quæ audacia et recentia erant aptus , in ipsis quoque litteris ætatis suæ causam egerit ?

Ne tamen temere in hanc rationem ultra progrediamur , animadvertamus illos qui fabulam respuebant, haud multum de re quam quærimus intellexisse. Qua enim inquieti animi acerbitate et dolore in degeneres ævi sui mores Lucretius invehitur , quos , etsi forsán primo adspectu mitiores , multo tamen agresti antiquitate deteriores arbitratur ? Qua vehementia humanum genus præceps ad ruinam currere ostendit ? Qua lætitiæ amaritudine proximum et hominum et ipsius terræ exitium prospiciens , exsultat ! Nunquam sane auream et candidam ætatem fuisse quam veteres prædicabant , asserit , et prima illa tempora ferrea admodum et turpia depingit ; attamen hæc inscio quidem illi vere est ætas aurea, quum ab ea miserrima vitæ crudelitate in multo crudeliorem et miseriorem mortales sine ulla mora prolapsi sint. Cavendum etiam ne ab illo petamus, quod nunc nostra interest, num saltem litteræ fructus semper suaviores

(1) Hor. Sat. I, 3, 99 et seqq.

Quum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis quæ post fabricaverat usus ;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere ; dehinc absistere bello ,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

et uberiores profuderint , quippe qui responsurus fuisset hoc ipso maturatam humani generis perniciem , quod litterarum delinimentis sensim pellecti fuerint , et sua ingenti ac prope divina vi ingenii usus fuisset ut ingenia æqualium insectaretur.

Nusquam igitur apud antiquos ante Horatium et in ipso Horatio , ne apud Epicureos quidem , homines quotidiano quodam culturæ et felicitatis gradu proficere acceptum fuit , nedum eos ingenio et arte scribendi crescere crederetur ; nusquam fuit de collatis præteritorum temporum cum recentis ævi meritis disceptatio.

Ad hoc non fieri poterat ut Horatii tempore de comparatis antiquorum cum recentiorum virtutibus disputatum fuisset , quum duo præcipue huic controversiæ necessaria sint , quæ tum nondum fuerant , antiquitatem ipsam dico , id est ætas quædam omnibus nota et illustrissima quæ litteris mirum in modum eminuerit et coetum aliquem summorum virorum ingenio , doctrina et oratione similium quærentibus præbeat , veluti Græcis spatium illud temporis quo Pericles legibus et ingenii auctoritate Athenas rexit , nobis vero Ludovici magni regnum ; altera autem parte , novam ætatem jam adultam et pulcherrimis operibus cuicumque superiorum parem. Inter quas facile et quasi sponte exorietur certamen. Sed non asseri licet , aut multa illa sæcula ante Augustum exacta quidquam antiquitati quam proponimus simile habuisse , aut jam , quum primum ad scribendum accederet Horatius , novam ætatem satis longam et vere circumscriptam feracemque admirabilium operum fuisse , de qua posset adhuc certe judicari.

Scilicet potuit solummodo inter scriptores de unius et alterius sæculi scriptoribus disputari, licuit alterutram ætatem, alterutram disciplinam alteri opponere, et nonnulla antiqua comparare cum recentibus. Quia enim nemo sentiebat qua causa et in quam partem, in melius an in pejus, res paulatim immutatæ inclinarent, non ideo scilicet motu et profectu et variis vicibus res carebant. Erant in litteris sicut in republica, factiones et bella, et aliorum cum aliis invicem clades et victoriæ; in senescentem scholam nova schola infestis signis in aciem descendebat, et utraque pars suos milites habebat ducesque et rationem pugnandi. Id autem plerumque evenit, quum in civitate aliquis jamdiu gliscens animorum ardor erumpit, quum, rebus novis imminentibus et statu urbis conturbato, non tantum de litteris, sed de omnibus mutandis agitur; tum multæ causæ accedunt quæ pugnantium animos incendunt, nec semel in istis litterarum jurgiis, non litteræ tantum partes fecerunt, sed de publicis commodis dissensio: Horatii maxime ætate, quum scriptores oratoresque et poetæ, non, ut antea, civitatis prope ignari, sed rebus publicis immixti et factionibus impliciti essent; Cæsarem enim Sallustius secutus erat, Pompeium Cicero, Pompeium vero et Cæsarem indignatiuncula quadam et sequacibus telis petiverat Catullus. At in omni bello utrinque vexilla, utrinque signum agnoscendis inter se commilitonibus, utrinque tandem velut tesseram pugnæ committendæ inveniri oportet. Quare, quum res pristinas et obsoletam civitatis consuetudinem defuncti poetæ referre viderentur, et quasi præteriti temporis imaginem omnibus præbere, qui

populi majestatem , dignitatem senatus , comitiorum libertatem desiderabant , ii veteribus poetis religiose studebant ; si qui vero unius dominationem aut meliorem existimarent , aut non abnuerent velut inevitabilem , veterum scripta minus mirabantur. Ita de veteribus orta contentione , reipsa de rebus publicis simul et de litteris inter infensos viros ambigebatur. Haud aliter apud Græcos, ille qui procerum factionem adversus plebis turbam , Niciamque contra Cleonem , aut majorum religiones a sapientium præceptis, Deosque omnes contra Socratem defendebat , idem in litteris præteritorum poetarum memoriam suscitare adversus viventem novorum gloriam nitebatur , Euripidemque conferebat cum Æschylo Aristophanes. Nec aliunde profecto Bruti et Calvi cum Cicerone de Attico dicendi genere certamen originem cepit , non aliam denique ob causam Horatius cum æqualibus suis de Lucilio et ceteris ejusdem ætatis auctoribus decertavit.

Quum igitur non universalem et philosophicam quamdam quæstionem decernendam Horatius sibi proposuerit , sed in bello inter inimicas factiones exorto pro virili parte induerit arma , quam ob causam bellum exarserit , et cur Horatius recentiorum ordinibus contra antiquos se immiscuerit , operæ pretium erit scrutari.

CAPUT II.

Quis fuerit litterarum status circa primam Horatii ætatem.

In quarta libri prioris satira Horatius primum de litteris disseruit, Luciliumque et veteres poetas aggressus est. Quæ quum, sicut infra videbimus, circa annum 715 scripta videatur, convenit intra illos triginta fere annos qui abhinc anno 689 quo Horatius natus erat effluxerunt, causas hujus belli quærere. Quis igitur fuerit Romæ rerum publicarum status, quo societas civilis evaserit, atque etiam quæ fuerint Horatii vita et indoles, summatim erit attingendum.

Mirum autem quam penitus in hoc brevissimo intervallo civitas immutata fuerit: nam qui populus se suis legibus anno 689 regebat, is anno 715 confugerat in Cæsaris Octaviani dominationem; non jam magistratibus lectis parebatur, sed unus imperitabat. Non quod fortuita quædam civitatem incautam oppresserint; imo, jamdiu res ad unius viri principatum vergebant, et princeps, si non votis, saltem moribus Romanorum debitus erat. Ergo, quum vis quædam intima societatem totam agere ad novas res

videretur, non erat cur litteræ communem impetum declinavissent, et immotæ inter commota omnia permanerent. Necesse erat discrimina in quibus res publicæ versabantur litteras miscerent; quo igitur ardore in foro et in civilibus bellis primum disputabatur, eodem brevi disputatum fuit de libris et de arte scribendi.

Primo enim adspectu apparet his annis litterarum curam et laudem non jam vilem aut pro oblectamento acceptam fuisse, alioquin servis libertinisque et cuilibet privato relictam, aut quam pauci tantummodo contra communem contemptum affectarent. Sed abundantes divitiæ, devicti late reipublicæ hostes, multum otium, ad hoc novus pudor qui quemquam egregium civem litterarum esse rudem vetabat, deinde ardens inter illustrissimos viros certamen, quis ceteros præstaret librorum scientia et quodam componendi et scribendi labore, sed præsertim lepidi sermonis urbanitate; puerilis denique et facile excita admiratio, ut fit, quum iis quæ nunquam attigeris primam admoveas manum, hæc omnia converterant ad litteras ingenia et studia plurimorum. Jam haud absurdum erat res gestas aliorum narrare, ut aiebat Sallustius, et qui rempublicam gerere aut alios populos imperio et jure regere desierant, nunc uno pro singulis consulente, exemplaria Græca versare jam non dedignabantur. Conferto agmine rhetores et libri ex Græcia Romam venerant, et sicut antea, vigente majorum disciplina, otiosum et turpe erat litterarum futilem sustinere operam, ita nunc, mutatis moribus, dulce erat optimo cuique viro litterulis se imbuere.

Olim profecto, dum alii rebus publicis incumbere, servi nonnulli aut humiles plebei summa ope nitebantur ut tradita a Græcis bene dicendi vel in tragoedia vel in comoedia, sive etiam in epico genere exempla imitarentur, eam laudem adepti quam proceres non respiciebant. Ita et Naevii, et Plauti et Ennii scripsere. Horum fabulas in theatro spectabant urbani confusi rusticis, plerique indocti, et si quis inesset loco cuidam decor, ejus minime amatores et judices; poemata vero legebant assueti militiæ et multorum stipendiorum viri quos sane mandata libris suorum bellorum memoria delectabat. Pulchra interdum ex hac libera ingeniorum exercitatione opera proveniebant, velut lætæ arbores ex inculto solo. Sed commercium legentium cum auctoribus, et præceptorum curam artisque amorem et quasi pietatem, magistrisque et alumnos, coetus postremo et disputationes de scriptis, adversas partes castraque inimica, omnia denique ex quibus litteræ constant, et vivunt, et crescunt, et florem splendidissimum emittunt, his temporibus desideres. Non adhuc latinæ litteræ erant, at pauci tantummodo litterarum vel inclyti discipuli.

Longe aliam speciem præbent anni quibus puer Horatius Orbilius docentem frequentabat. Tum præclarissimi viri invicem et audiunt et componunt, nec se totam elegantiam obtinuisse et expressisse credunt, nisi litterarum gratia accesserit. Scribebat, si huic operæ vacaret, de grammatica Cæsar; versiculos, duriusculos quidem, Græcos quam maxime, scribebant Memmii et Torquati et Pisones et alii quorum nomina enumerare longius sit. Scribebant passim, ut ait Flaccus, indocti doctique, et si non bene, at

multum. (1) Ceterum, gliscit apud omnes litterarum studium, scientia dicendi vulgatur, non jam artem aures et oculi respuunt; in versu conclamant tota theatra, teste Cicerone, si fuit una syllaba aut brevior aut longior; fiunt inter delicatos recitationes et coetus ubi de arte disseritur; nascuntur litteratores et critici qui prælegant et faciant poetas, instituuntur denique ludi litterarii et factiones, et quædam, ut ita dicam, collegia poetarum. Non mirum quod in ferventi scribentium et legentium concursu et certamine, plures undique controversiæ ortæ sint, per quas ars ipsa firmioribus præceptis fundata fuit, majorque accrevit decoris et gratiæ et ponderis verborum sensus et reverentia, major in componendo et scribendo severitas: tum demum, non solum latini scriptores erant, sed re ipsa latinæ litteræ.

Sed in civitate quam cultus ille expolire et divitiæ simul commerciaque erudita atque morum urbanitas otio dulci Musarum oblectare incipiunt, id plerumque solet evenire, non ut majora ingenia exoriantur, — non enim ea vel incultæ gentium vitæ desunt, — sed ut pleniorum virorum proventum ferat optimis disciplinis imbutorum; non ut grandiora semper scribantur, sed magis perfecta; denique non ut rem et argumentum dicendi uberius inveniant qui componunt: sed dispositionis ordinem et nitorem, in verbis proprietatem, in clausulis vim luminaque, in imaginibus splendorem aut novitatem, varietatem in versibus, modosque et numeros quam justissimos docti viri acri studio et multo

(1) Sen. ep. ad Lucil. 106 « quemadmodum omnium rerum, sic litterarum quoque intemperantia laboramus; non vitæ, sed scholæ discimus. »

limæ labore quærunt et assequuntur. Tunc non magis quæ repperint auctores quam quomodo expresserint scrutantur legentium venustissimi ; non ipsa eloquentiæ fundamenta ac velut ossa quam sint valida scire expetunt , sed vultui et formæ quæ circumfusa fuerit coloris jucunditas. Quamobrem latini scriptores, quum magis assiduam operam stilo darent omniaque scribendi artificia ediscerent quæ apud Græcos adhibita videbant , severo judicio veteres poetas, non ita exactis similes , erant judicaturi. Quæ pulchra erant minus admirabantur quam despiciebant ea ubi unusquisque erraverat ; non quam magni fuissent explorabant, sed quam *docti*. Hac laude enim jam ornatur et laudatur si quis arte ingenium suum excoluerit , et optima præcepta in fingendis versibus fuerit secutus : de illo denique tempore dici possit non jam nasci poetas , sed fieri.

Atqui , ad hunc doctrinæ et artis ardorem plurimum certe contulit lectio carminum quæ in Alexandrina officina multo labore exsudata , mox mira frequentia et non mediocri legentium assensu Romam impleverant. Illic enim plurima poemata confecta fuerant in quibus , omissa rei ipsius et inventionis personarumque cura , hunc unum scribentes finem sibi proposuerant, ut quodlibet argumentum , sive de heroïcis fabulis, sive de amatoriis , aut de orbis terrarum descriptione , aut de animalibus , de venatione etiam et piscatu , denique de multis aliis rebus canerent versibus quam maxime tenuiter deductis. Jam neglectis et propemodum relegatis Græcorum maxime egregiis qui theatro fidibusve aut epica materia inclaruerant, magna exoritur Romanarum cum Alexan-

drinis litteris æmulatio, Callimachumque et Euphotionem aut Aratum imitari decorum est, assequi, suprema laus. (1) Ubi prorsus deerat materies et ipsius rei dulcedo; necesse erat ars tantum et subtilitas appareret: qui de inveniendis et disponendis, et fideli naturæ humanæ pictura ornandis carminibus nunquam inter se disputabant, de vocabulis tantum numerisque æmulaturi erant, et ea quæ in primis arcana inauditaque videbantur sectaturi. Imitationi tandem inserviebant, nedum uterentur imitatione.

Hæ sunt, ni fallimur, præcipuæ causæ, — rem vero strictim notantibus singula longissima existimatione perpendere vacuum non fuit, — cur latinæ litteræ ex antiquitatis mediocritate ad claram ætatis auræ lucem paulatim emergerint. Nec illis ita immutandis et recreandis defuerunt multi labores et certamina, et huc illuc errores gravissimi, modo veteres nimis contemptum, modo arti parum cognitæ imprudenti studio incumbentium. Namque, ut fit, eo acrius præteritorum memoriam quidam lacescebant, quo vehementius a plurimis jactabantur. Videamus igitur quæ fuerint utrinque partes et quæ disciplinæ.

Major pars primum, utpote quæ novandis rebus repugnaret, antiquos consueto et naturali amore prosequebatur. Num cives negotiis et privatis officiis

(1) Eo tempore aut non multum antea, Catullus Callimachi carmina latine converterat, Helvius Cinna fabulam Zmyrnæ secundum Alexandrinorum exempla subtili cura composuerat, et Arati opera e Græcia retulerat transcripta; Calvus de Ius erroribus; Cæcilius de Cybele scripserat; Varro Atacinus imitatus erat poemata de terræ et astrorum descriptione; ipse quidem Cicero latinis versibus reddiderat Arati phænomena; denique magnum poematum proventum de rebus fabulosis et Græcis illi anni ferebant.

intenti, ad hoc liberalium artium minime cupidi eos auctores negligere poterant quos ipsa sæcula commendabant, quorum nomina fama et omnium admiratione celebrabantur, quos pueri in ludis edidicerant et memoria etiam nunc tenebant, quos denique a parentibus sæpe laudatos, nunc in frequentissimo theatro a gravi Æsopo aut docto Roscio actos non sine plausibus et superstitione tanquam rite spectare erant soliti? Nonne plurimi erant Argivo isti (1) similes de quo loquitur Horatius, homines sane frugi, qui dulci insania capti, in vacuo theatro læti sessissent, miros tragædos se audivisse credentes, quia moris erat in hoc loco admirari et gaudere? (2) Quum quidquid ad artem et litteras pertinet minime curarent, necesse erat in istos inveherentur qui, omisso pudore, (3) poemata longa annorum serie consecrata non omnino splendida esse asserere auderent? Spectantium igitur multitudo quæ fortunam et consuetudinem sequitur, vulgus illud quod Horatius ita contemnebat, ut sua (4) « vilibus in ludis dictari carmina nollet, » veterum fautoribus annumerandum est.

At ex indoctorum multitudine eminent maximi viri pulcherrimarum rerum studiosi, doctissimi scriptores et operum iudices qui, quum ipsi scriptis suis latinas

(1) Hor. ep. II, 2, 128 et seqq.

(2) Varro R. R. II præf. 3 « nunc intra murum fere patres familiæ correpserunt relictis falce et aratro, et manus movere maluerunt in theatro ac circo quam in segetibus ac vinetis. »

(3) Hor. ep. I, 1, 80.

Clament periisse pudorem
Cuncti pæne patres, ea quum reprehendere coner
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit.

(4) Hor. sat. I, 10, 74.

litteras bearent, antiquos etiam poetas ingenti ardore defendebant. Inter quos primus, tum ob ingenii excellentiam, quum propter vim et impetum quo novos poetas exagitavit ut defunctos laudaret, nominandus est Cicero, proximus autem illi Reatinus Varro. Uterque enim, quanquam multis aliis rebus dispares, longa tamen familiaritate conjuncti, libros et opinioniones sibi invicem credere assueti, eo etiam similes sunt, quod pristinum rerum statum in civitate sensim dissolvi dolebant. Eadem igitur mente priscas litteras, qua rempublicam labefactam relictasque religiones nequidquam tentabant restituere. Nævio et Plauto aliisque velut hereditate traditis et fidei suæ commissis pie invigilabant, eo faciliores antiquitati, in recens tempus rursus eo sæviores, quod jam offensi præsentis civitatis spectaculo, in litteras ipsas traducerent odium quo contra mutatum rerum ordinem accendebantur. Novos istos poetas, νεωτέρους, ut ipse ait Cicero, acriter perstringit summus orator, dum multa magnificentia maximisque laudibus Ennium, Pacuvium Attiumque extollit. At Varro in libris de lingua latina, de proprietate sermonum, de poetis et aliis fortasse, veteres poetas benigno judicio attingit.

Contra eos novorum surgebat manus, non pari numero, sed pari ardore instructa. Eo jam omnes aufugerant, vel ex præstantissimis civibus juniores viri, Græcarum litterarum avidi, quas ex ipsa Græcia hauserant aut acceperant ab Alexandrinis scriptoribus tractatas, impatientes antiquæ doctrinæ, veterumque auctorum fastidiosi. Perlectis et adamatis nempe Callimachi Lycophronisque operibus, quæ pro legendi et intelligendi difficultate pulchriora videbantur, obscu-

ram quandam profanisque interdictam scientiam fabularum et versus condendi orationisque admodum implicitæ affectabant, quam si quis post multum laborem ægre complexus esset, se poetam indoctis aliis longe præstantem profitebatur. Ad hoc heroici carminis, tragædiæ, comædiæ et satiræ et cujusque generis quod olim majores tractavissent contemptores, dulces tantummodo elegos et parvi ambitus poemata, epigrammata, hendecasyllabos, per novem aut amplius annos maxima cura confectos, iisque lectoribus compositos quos difficilis et eruditus senio delectabat, in lucem prodebant. Magnum fecerat quicumque inauditum fabulæ genus versibus exposuisset, aut latinis græca verba miscuisset, aut feliciter Alexandrinorum superbiam et tenebras esset imitatus. Nec omnibus committeres quidquid vena tua fudisset; sed paucis iudicibus, plerumque inter honestos viros, equites patresve lectis, et raris circulis seros ingenii fructus gustandos proponeres. Tum admiratoribus carere difficile erat, quum omnes solerent eo magis se invicem admirari quo facilius et stolidius interdum despicerent ceteros. Unusquisque igitur alios ultro venerari ut ipse rursus laudaretur; omnes denique e privatis recitationibus abire Callimachi (1) aut Alcæi aut Mimnermi cognomine decorati, nam admirationem non ingenium faciebat, sed favor.

Nonnullos tamen ibi excelluisse vere poetas haud infitiabimur, inter quos præcipuus Catullus, nec de-

(1) Hor. ep. II, 2, 99.

Discedo Alcæus puncto illius; ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus adposcere visus,
Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.

dignandi forsā Licinius Calvus et Helvius Cinna sibi duraturam laudem circumdederunt. Quin, fatendum etiam, si liceat ex Catulli scriptis judicare, emendandæ priscorum negligentiae, regendæ versuum licentiæ, provehendæ tandem ad altiore severitatis et elegantiae gradum linguæ latinæ non parum profuisse juniorum studia. Hoc saltem non parvi ducendi sunt, quod scribere quam sit res difficilis et paucissimis concessa prædixerint et intellexerint. Viam certe munivere quam ingressi deinceps Virgilius et Horatius artem exactissimam assecuti sunt.

Sed plures, ut videtur, in hac turba erant poetæ, non a veteribus solummodo, sed ab æqualibus alieni, qui superbia imprimis et invidia insignes, pro absenti ingenio, facili verborum impetu gloriabantur; Etruscum Cassium (1) dicimus, qui ducentos scriberet ante

(1) Hor. sat. I, 10, 61.

Etrusci

Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis.

Difficile est admodum dicere utrum veteribus an novis annumerandi sint scriptores fere ignoti quos irridet Horatius. Sed eos veteribus addiximus qui ita expresse aut ab Horatio aut ab aliis designati sunt; novorum autem partibus delegavimus ceteros, sive nimia subtilitate, sive sterili facilitate insignes, quæ, quamquam contraria, novarum tamen litterarum amatoribus conveniunt. Hoc saltem non negari potest, omnes istos, aut novorum, aut veterum discipulos, Horatio maxime dissimiles fuisse. Quod ad Cassium Etruscum pertinet, breviter colligemus quæ non certa — nihil enim in his rebus evidens est, — sed verisimilia sunt; primum ei nihil commune esse cum Cassio Parmensi de quo Horatii locus est (ep. I, 4, 3) « scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat. » Errant profecto scholiastæ Horatii quum Etruscum Parmensemque unum virum fuisse contendunt. Acron enim (ad sat. I, 10, 61) dicit « Etrusci Parmensis, quia de Parma civitate erat Etruriæ. » Parma autem Boiorum, non Tuscorum colonia erat. De Cassio etiam quod dicit schol. Cruq. ejus libros cum cadavere cremari senatum jussisse falsum est. Non scilicet ea senatoribus cura erat, malorum poetarum libros, postquam

cibum versus, aut Crispinum (1) qui alios provocaret, versuum perennem quemdam fluctum sine mora paratus effundere. Plurimi etiam, quum nullius pretii rem ipsam facerent, et nihil præter artificia vanamque modorum et mensurarum notitiam adamarent, musici cantoresque, ea præcipue laudabant quæ certis numeris scripta delicatas aures percussione pedum delectabant, et ex continua cantus gravitate poesim

mortui erant, igni tradere. Sed hoc verum est, Cassii Severi scriptoris qui principes acriter inceserat libellos publice combustos fuisse senatu autore. (Tac. ann. I, 72 — IV, 21.) Quem schol. Cruq. cum Cassio Etrusco confudit qui, aut busto crematus fuit scriniis et libris propriis exstructo, aut, quod lepide narrat Flaccus, quodque probabilius putamus, misere inter plurimas chartas ignibus forte correptas ambustus fuit. Ceterum ne unus quidem versus istius poetæ ad nos pervenit qui jam, quum Horatius scriberet hanc satiram, mortuus erat; quod probant verba « quale fuit Cassi... ingenium. » Cassius vero Parmensis, eo tempore, scilicet anno 718, ante Actiacam pugnam, etiam tum vivebat. Non autem arbitramur Cassium Etruscum jamdiu mortuum fuisse, quum in satiris suis viventes et proprie æquales sibi inimicos irridere solitus sit poeta. Ad hoc minus salis certe Horatii verba habitura sint si auctorem vetustissimum et omnibus ignotum designaverit, quam si, ut credimus, Lucilii miram facultatem cum pessima recentis poetæ abundantia contulerit.

(Vid. Kirchner Hor. Flacci serm. libri duo Lipsiæ 1855, vol. II, p. 364.)

(1) Hor. sat. I, 4, 13.

Ecce

Crispinus minimo me provocat: « accipe, si vis,
Accipiam tabulas, detur nobis locus, hora,
Custodes, videamus uter plus scribere possit.

Crispinum poetam et philosophum stoicum de quo multi loci apud Horatium reperiuntur (sat. I, 3, 138 — II, 7, 45) poeta irridet propter vanam facilitatem Cassii Etrusci fervido ingenio simillimam. Stoicam ille doctrinam carmine explicare tentaverat, sicut recens Lucretius Epicuream, sed non eodem incepti operis eventu. Non videmus utrum potius veterum an novorum propugnator fuerit. Sed forsitan inter novos illos numerandus est, artem minime curantes, quam tamen profitebantur, qui stultorum admirationem per adulationem quærebant, superbi alioquin et innumeris carminibus gloriantes, quales apud Molierum Vadius et immortalis jam factus, Trissotinus.

constare credebant, quales Hermogenes (1) et Demetrius (2) qui in resonantibus ædibus, disceptantibus amicis, Calvi et Catulli carmina modulabantur. Denique, quando omnis exercitus secum ingentem qualiscumque generis multitudinem ducit, et milites lixæ innumeri sequuntur; sic in hac copia scribentium,

(1) Separandi sunt et alter ab altero distinguendi duo Hermogenes, quorum prior satiris I, 2, 3 ab Horatio laudatur aut non multum lacescit, alter in satira I, 10, acerrime perstringitur et despicitur. Ille, Ciceroni æqualis et invisus, (ad Att. XIII, 49, 50, 51 — ad fam. VII, 24, 25) amicus vero, primum Julio Cæsari, deinde Cæsari Octaviano, cantor sat bonus, teste Cicerone, festivitate etiam et salibus notus, exemplum denique virorum minime secum congruentium qui in vita semper mobiles et parum imitandi, arte eminent, anno 714 mortuus erat; ejus enim mortem velut recentissimam Horatius memorat in satira I, 2, hoc anno composita. Alter, illius fortasse adoptivus filius, pulcher Hermogenes, de quo Horatius sæpe loquitur (sat. I, 3, 129 — I, 4, 72 — I, 9, 25 — I, 10, 18 — I, 10, 80), anno 718 quo hanc satiram scriptam fuisse apparet, vivebat; cantor ipse et modulator, inimicus Horatio, novorum partes amplexus erat, quum Catullum Calvumque cantaret, et in versibus ante omnia, non vim sensumque, sed sonum et numeros desideraret, quum puellas in ludis psallere et canere doceret, quum tandem mediocrium poetarum societati, artis Alexandrinorum præcipue studiosæ se immiscuisset. (De Tigellio Hermogene Sardo vid. Weichert, Lævii, Cinnae, etc. fragm. Lipsiæ 1831, cap. de Horatii obtrectatoribus.)

(2) Hor. sat. I. 10, 18.

neque simius iste

Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.

Juxta pulchrum Hermogenem forma et decore corporis superbum Horatius producit amicum ejus Demetrium deformitate et brevitate stature insignem, de quo ita loquitur schol. Cruq. « Notat M. quemdam Demetrium quem simium nominat propter deformitatem et brevem staturam: erat autem δρακοντοειδής, hoc est, modulator, histrio, actor fabularum, ad nihil aliud doctus quam ad carmina Lucii (Licinii) Calvi et Valerii Catulli decantanda. Quare fastidit eorum judicium, quemadmodum in fine hujus sermonis ait: « Demetri teque Tigelli, Discipularum inter jubeo plorare cathedras. » Quam varias vivasque imagines inimicorum poetarum ab Horatio depictas velut in tabula liceat colligere, formosum Hermogenem, vulgo et feminis gratissimum, simium Demetrium. Pantilium cunicem, sordidum videlicet et turpem, mox pinguem Furium, denique istos barbatos qui versus in triviis ructabantur iusanis similes, aut importunos qui hirudinum more sese omnibus applicabant, carmina perpetua recitaturi!

quot negligendi sunt qui novorum partes nulla alia causa sequebantur nisi quod novi erant, aut ut oculos in se converterent, passis capillis, longis unguibus, horrida barba triumphantes, petentes secreta loca, quasi vis ingenii Musarum sacros recessus quærere admoneret, sapientem nescio quam dementiam fingentes, tanquam magnum aliquid semper ferventi cerebro portarent, scurræ potius quam poetæ.

Eo igitur tempore quo Horatius nascebatur, cum mutatis moribus et funditus eversa republica, in societate magis luxuria et leporibus delectata quam bellis et militia, litteræ ipsæ immutatæ fuerant, tum quod plures liberalibus studiis se dederent, quum quia scribendi artificia assidue et temere omnes perdiscerent, cresceretque cum legentium numero iudicii difficultas: mox de rebus litterariis inter plurimos, ut decuit, discidia fiebant, aliis, aut inscitæ causa, aut quod pristinam civitatem tuebantur, veterum incompta carmina præferentibus, et ut exactis simillima ponentibus, aliis contra nimio ardore ultra modum veteres insectantibus et novam Alexandrinorum artem profitentibus velut doctiorem et magis urbanam: utrinque ceterum peccabatur, hinc pertinaci antiquitatis admiratione, illinc impudenti artificiosæ scholæ superbia; quapropter inter adversas partes medium quemdam locum, quum ad scribendum Horatius accessit, tenere, viri erat audacis et ingeniosi.

CAPUT III.

De duobus sermonibus de Lucilio.

Quum arderent , tum altera parte civium et ducum
cruenta bella , quum altera poetarum acerbæ simul-
tates , Horatius , incorruptissimo et optimo patre cus-
todiente , Romæ in medio quasi fervore enutritus est
et edoctus. Jam vero a pueris videtur neque veteri
illi disciplinæ quam Catones et alii certe egregii , sed
forsan præposterī viri prædicabant incubuisse , ubi
nulla Græcis auctoribus opera data , ad antiquos
Latinæ linguæ auctores omnis adolescentium cura
conversa fuisset , neque rursus novissimo discendi
modo indulsisse , apud nonnullos τῶν νεωτέρων recens
observato , quo nihil legendum esset et scribendum
nisi Græco sermone : sed tenuit potissimum inter
extrema medium iter.

Studia enim cum equitum senatorumque liberis
honestissimisque adolescentibus ab Homero auspica-
tus , quod ceterum antiquæ consuetudinis erat , Livium
tamen et Nævium ceterosque ejusdem ætatis Latinos
poetas , dictante plagoso Orbilio ; ægre quidem , nec
unquam puerilia fastidia magistro condonaturus , per-
legit , ita ut jam tum veteres eum detestandos habuisse

credas , quum quidquam habuerit ediscendum. Mox Athenis ex sacro et perenni fonte doctrinarum sapientiam omnesque bonas hausit artes, et juvenili impetu Græcis litteris incubuit , versiculosque Græcos, quamquam natus « mare citra » composuit majore cura quam utilitate. Huc enim inclinabant nobilium adolescentium voluntates novarum rerum cupidæ , rusticitatis latinæ fastidiosæ , dulcissimi autem sermonis illecebris irretitæ, inter quos Flaccus versabatur. Quod si nobis hanc cohortem quæ Athenas properaverat velimus animo fingere, fidelem certe imaginem hujus ab ipso Horatio expressam inveniamus eos qui postea Claudium Tiberium comitati, plenique poetarum Græcorum , omnia genera scribendi immature tentabant , et omnia circumvolitabant agiles thyma. (1) Adolescens ergo , et Latinis et Græcis litteris imbutus fuerat Horatius, veteremque et novam disciplinam, seu Romæ, seu Athenis acceperat, in hanc tamen ætate et ingenio pronior.

Tum sodalitii quodam vinculo Bruti partibus adjunctus, in Asiam proficiscitur, deinde tribunus militum , quamvis castrensi imperio minime assuetus, in Philippensi bello rem gerit, denique post prælium Romam revertitur, ubi

Decisis humilem pennis inopemque paterni
Et Laris et fundi, paupertas impulit audax
Ut versus faceret. (2)

Iratus aliis et sibi ipsi forsân , quum faustis , ut credebatur , auspiciis initam adolescentiam huc recidis-

(1) Hor. ep. I, 3 pass.

(2) Hor. ep. II, 2, 50.

sentiret, ingrati stipendii memor et armorum non multo decore nobilium, postquam scriptum quæstorium sibi comparaverat, versus *Lucili ritu* confectos in lucem edidit. Qui igitur discipulus et felicissimus æmulus Græcorum futurus erat, contemptor autem veterum, sed miti quadam sapientia juveniles ardores placaturus, is primum Lucilii instar latina satira iram doloremque et simultates privatas exercuit. Hæc enim est natura sermonis in Rupilium, (1) quem primum scriptum fuisse necesse est, ut non ab ipso Lucilio sed a Lucilii alumno compositus fuisse videatur, sic est ambitu tenuis, oratione propemodum durus, re ipsa facetus et inutilis, et in viros quosdam nomine designatos impune audax. Quis porro quatuor et viginti annos (2) natum poetam pauperemque miraretur ingenio promptissimo indulsisse et odia sua imperitia quadam expressisse?

Haud multum dissimilem se gessit Horatius in secundo (3) et quarto sermone libri prioris, qui quidem,

(1) Hor. sat. I, 7.

(2) Horatius secutus erat Brutum in Macædoniam et sine dubio in Asiam minorem ubi Rupilius Clazomenis habuit cum Persio lites quæ in satira I, 7 narrantur. Pugnatum est autem apud Philippos autumnio anni 712, unde cito juvenis poeta Romam regressus est, nec longum intervallum fuisse apparet antequam satiram illam componeret, quæ, quum rem omnibus notam et memoria minime dignam exponeret, debuit non multo post scribi, anno, ut videtur, 713.

(3) In illa satira Mæcenæ sub cognomine Maltini audacissime perstringitur. Inde licet annum quo scripta fuit definire. In satira enim II, 6, quam certe post annum 723 scripsit, quum in ea loquatur de agris inter veteranos ab Octavio post Actiacum prælium divisus (II, 6, 55), Horatius suam cum Mæcenatæ amicitiam dicit (v. 40) ante septem aut ferme octo annos coepisse, id est, ineunte anno 717 aut desinente anno 716. Sed novem menses antea Virgilius Variusque Horatium ad Mæcenatæ duxerant (sat. I 6, 61), anno igitur ineunte 716. Non autem credibile est Horatium a Mæ-

nostra sententia , septimum excepere. Mennerimus profecto hanc scribendi vim , hæc acumina , illam procacitatem , verba nuda et tantum non inhonesta , plura cognomina quibus egregii viri et omnibus notissimi , alii tecte , alii palam irridentur , nonne hæc omnia Lucilii sunt ? Lucilii certe copiam et audaciam in utroque sermone Flaccus retulisse videtur , namque est in illis versibus facilis alacritas , vitiorum ,ue et nonnullorum hominum imago , quam velut in tabula a Lucilio depictam haud inepte arbitreris. Nec non hæc omnia pristinam rempublicam revocant et a nova abhorrent , ita ut nemini vix dubium sit quin poeta noster , quum hæc atque talia scriberet , nondum Mæcenatis Octaviique societati adjunctus fuisset. Scilicet Rufidius (1) iste sordidus et fœnerator , Rufillusque pastillis , Gargonius hirco graveolens (2) , Maltinus (3) demissis tunicis mollis et effeminatus , Sallustius denique (4) affluentia et luxu superbiens sunt præclara nomina , et , quod de duobus certum est , Cæsari Octaviano amici. Quid ? nonne juvenilem candorem et iram partium afflictarum testatur vivida illa feminarum forsan illustrium insectatio , quas ideo sane contemnebat poeta , quia Octaviani ministris familiariter utebantur ? Invidiæ hæc probra sunt , non

cenate exceptum fuisse eo ipso anno quo in eum tam acerba probra emiserat , quippe qui cautus esset dignos amicos assumere. Non multum ergo errabimus , satiram I , 2 sub finem anni 714 scriptam asserentes , et inter Flacci satiras secundum locum obtinere.

(1) Hor. sat. I , 2 , 12.

(2) Hor. sat. I , 2 , 27.

(3) Hor. sat. I , 2 , 25.

(4) Hor. sat. I , 2 , 48.

virtutis, non veritatis, sed inimicitiae. Non putem Horatium improbe splendoras matronas, Hypsæamque et Catiam irrisisse, laudavisse autem istas quæ in turpi fornice stabant, nisi beatissimas Octavianorum delicias inscius quidem exoptavisset. Num nullius unquam delicti aliis gratiam fecisset, qui suæ libidini haud semel multa condonavit, nisi dolore et bello impulsus? Denique vetus erat priscam morum duritiam contra recentes divitum illecebras extollere, quæ severitas apud scriptores non ex ingenio nascebatur, sed ex causa. Licet ergo asserere in sermone illo de quo agimus lacessitos fuisse viros mente solertes, manu promptos, genere illustres, moribus vero haud multum laudabiles qui adolescentem Cæsarem circumdabant. Hæc fuit orientis imperii aula in quam Horatius, præteritarum injuriarum oblitus ipse inter oblitos mox excipietur. Interea autem adversam factionem amplexus, omnibus istis unum Catonem velut antiquæ consuetudinis perfectissimum exemplar opponit. (1) Nonne dicas in hoc sermone Lucilium ipsum loqui, et æquales suos admonere,

« Infamam vitam, turpemque odisse popinam. » (2)

Videte, quæso, quantam sibi concitaturus fuisset pugnam juvenis et propemodum ignobilis poeta, quum istis notis ureret intrepidus magna nomina, et ea quæ cuique homini carissima sunt, verteret in ludibrium.

(1) Hor. sat. 1, 2, 32 « sententia dia Catonis. » — Haud aliter Lucilius: « Valeri sententia dia. »

(2) Lucil. 1, 16. Recensionem nuper a Luciano Müllero datam secuti sumus; C. Lucilii sat. rell. L. Muller 1872. Ceterum vide ejusdem editionis de Lucilio quæstiones et commentarium.

Quam sævi in hanc versuum licentiam coorturi erant omnes Cæsari familiares, quos Horatius omnibus ridiculos et infames efficiebat! Quantum Lucilii imitatore detestaturi erant omnes novæ scholæ discipuli et litterarum antiquarum contemptores! In quos necesse est Horatius acerbissimum sermonem responsurus intenderit, quem, quantum illum fuisse contendimus. Nam quanquam a doctissimis viris creditum et approbatum est hunc sermonem in Lucilium scriptum fuisse, et ad ætatem magis provectam Horatii pertinere, Lucilium contra in exemplum proferri, et Lucilianam, ut ita dicam, satiram ab Horatio compositam fuisse censeo.

Enimvero, omissis aliis causis quas infra proferemus, apparet hoc versu e secundo sermone in quartum per repetitionem translato, Horatium in animo habuisse adversariorum convicia refellere, quod non potuit multis post annis tentare.

Ego si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi? (1)

Duarum enim rerum crimen Horatio subeundum erat, alterius, quod ad litteras pertinebat, inelegantiae et immodulati carminis, ut Lucilii alumnum decebat; alterius quod ad rem publicam spectabat, obtreactionis, invidiae et atrocitatis contra principem Octavium et optimum quemque civem. Quartum vero sermonem diligentius introspectanti liquebit his criminibus Horatium obviam ire. De Lucilio quidem non nisi in transcurso loquitur, quem ceterum ita non invadit,

(1) Hor. Sat. 1, 4, 91.

ut contra ducem sibi et patronum eligat, non sine levi quadam Lucilianorum peccatorum vituperatione. Ipse autem gloriatur ingeniose quod, nec Crispini instar, torrente lingua perstrepat, nec in modum Fannii suis se delectet versibus ut optimis: pusilli contra animi et parcioris linguae vitium affectat, quo penetrabiliori acumine ventosos istos folles pungat et exanimet. Mox ne cuipiam mirum videatur suos versus duriusculos esse, non carmen aut poema sed merum sermonem sibi serendum in animo fuisse ostendit, et amicis tantummodo recitandum, non vulgo nec in cœtibus. Hæc hactenus de litteris.

Sed multo longius et pervicacius agit de moribus et de personis quas antea arripuerat, cum quibus etiam sibi rem gerendam minatur. Ne inimici ignorent quid sibi fuerit propositi, initium sumit ex ipsa veteris comœdiæ commemoratione, quasi Aristophanes alter, quoscumque in civitate turpes invenisset, vellet iterum describere. Quos igitur famosis versibus læserat lætatur iterum lædere; adeo non priorum sermonum eum tædet ut exaggerandos suscipiat; minas Cæsarianorum factionis non solum non horret, sed provocat, vulnera vulneribus exacerbat, intentatque spicula in hostes, nedum remittat. Non igitur credi potest scriptum fuisse illum sermonem quo tempore Mæcenas Horatium unum ex intimis habebat. Ibi nempe nê nominantur quidem Mæcenas Maltinusve et Cæsar, at copiose et audacter dilacerantur amici, Gargoniusque (1) et Rufillus, Petillius (2) Capitolinus reus et convictus

(1) Hor. sat. I, 4, 91.

(2) Hor. sat. I, 4, 94.

furti, quem propter Octavii amicitiam intactum dimissum fuisse constat. Sulciusque (1) et Caprius rauci delatores, Cœlius (2) denique et Birrius, nobis quidem non aliunde noti, sed, ut suspicamur, magnifici latrones, utilesque Cæsaris partium defensores. Quapropter ꝑ hæc quarta satira mihi videtur septimam-et secundam sequi; in ea profecto Horatius rebus novis infensus et nondum oblitus prioris reipublicæ, Lucilii more in pessimos adversariorum invehitur, stiloque in modum teli reperto utitur ut causam defendat. Stat etiam tum a victis partibus juvenis scriptor, fugamque apud Philippos, desperatas Pompeianorum res, surgentem Octavii fortunam, atque imprimis propriam humilitatem egestatemque contumeliosam ulciscitur. /
Sunt sane illic nonnulla paululum a Lucilii ingenio diversa, nec virtutem quam ad finem sermonis intuetur Flaccus, mitem quidem et in intimo corde reconditam, (3) et sapienti magis quam cive dignam, cum illa virtute vigenti et ad actionem conversa quam Lucilius Albino (4) sequendam proponit conferam; utrique certe propria est et peculiaris laus, et temporis magis accommodata: sed neminem mihi infitias iturum spero dicenti hanc satiram Horatii Lucilianum aliquid redolere.

Anno igitur 715, quo hunc sermonem editum arbitramur, Horatius principem Octavianum aspernabatur et sub Lucilii nomine incessebat. Nec mirum, si co-

(1) Hor. sat. I, 4, 65.

(2) Hor. sat. I, 4, 70.

(3) Hor. sat. I, 4, 130 et seqq.

(4) Lucil. ex libris incertis 1.

gitemus quæ tunc fuerit Lucilii fama, tum propter artem et scribendi facultatem quæ Romanos valde recreabat, quum propter rem ipsam et quidquid ex illo contra Cæsarianorum globum excerpere licebat. Hoc bellum tot annos post mortem velut e sepulcro ducebat Lucilius, amaris iambis et epigrammatum salibus, atque si non ferreis æneisque, his saltem armis quæ supererant gestum. Sicut postea sub tristissimorum hominum principatu, egregii cives superbam et cruentam dominationem versibus librisque refertis contumeliis Cæsarum concusserunt, præsentemque morum corruptelam, advocatis antiquorum virorum factis condemnaverunt, Cremutium Cordum, Montanum, Arulenum Rusticum, Senecionem dico, ita novi principis incipientes curas poemata Lucilii onerabant. Urgebat dominatorem aliunde vix securum veteris poetæ memoria, et adulationibus blanditiisque sæpius delectatas aures fatigabant aliquando notissimi versus, et jampridem vulgata nebulonum latronumque cognomina. Omnia displicebant ex seniori auctore deprompta, nomina et laudes priscorum hominum, obsoleta vocabula, et ipse sonus verborum antiquitatem referens. Tum, revocando defunctorum gloriam, Lucilius Romanis ostendebat quo quisque

« Populum atque urbem pacto servare potissit
Amplius Romanam, » (1)

et quomodo, omnibus in servitutem ruentibus, libertate amissa et contempta,

« Serpere uti gangrena malum atque herpestica posset » (2)

(1) Lucil. I, 13.

(2) Lucil. I, 14.

Nos quidem, vel inter paucissima tot librorum fragmenta, perspicimus quot ludibria in præsentem civitatis disciplinam ex antiquo fonte detorta convertere liceret: quid, anno 715, antequam Actiaca pugna terrarum orbem Octaviani ditionis fecisset? Itaque, quum Horatius Lucilianum sermonem imitaretur, non sane principis amicis annumerabatur, sed inimicis. (1)

(1) Duæ tamen causæ sunt quibus impulsæ recentiores et prudentissimi iudices (Kirchner, lib. cit. *historische Einleitung* p. 13) hunc sermonem multo posterius, desinente anno 722 aut ineunte 723 compositum credant, quum Horatius Mæcenati et Octavio conjunctus esset. Primum enim, ut ait ille, simillimus est sermoni decimo quem illis annis attribuere cogimur; ad hoc est in ambobus locus uni aut alteri rei quam non ante annum 722 evenisse certum est. De similitudine sermonum non hic copiosius disseremus; sed quanquam in utroque Lucilium prospici fatemur, et nonnullos versus vix inter se dispares utrinque reperiri (IV, 94, X, 25 — IV, 74, X, 90 — IV, 21, X, 80 — IV, 2, X, 6 — IV, 14, X, 50 — IV, 9, X, 60), eo tamen tantum probatur priorem posterioris causam fuisse, Horatiumque in secundo iis quæ propter alterum objiciebantur respondere, nequaquam autem utrumque eodem anno natum. Atqui, eodem argumento utemur, asserentes quartum sermonem cum secundo arctissime coherere, quum earumdem rerum memoria ex utraque parte redeat (2, 27 — 4, 91). Demonstravimus quidem secundum ad annum 714 pertinere: quartus igitur non multo post scriptus fuerit necesse est. Quin, hoc etiam nobis compertum est quartum et decimum specie simillimos, re vera alterum ab altero multum discrepare. Vidimus nempe quomodo prior graves principum inimicitias excitaturus esset; mox secundum omnino diversum esse apparebit. Denique, etiamsi non longo annorum aut mensium intervallo distent, quod nobis ipsis placet, non ideo oportet eos ad annos 722, 723 referre, nisi quidquam cogat. Quæ res vero obstant quin prior anno 715, ante Horatii et Mæcenatis amicitiam scriptus fuerit? Scilicet verba ista de Fannio

Beatus Fannius ultro

Delatis capsis et imagine. (2, 21)

Bene autem Krüger (Hor. sat. und epist. p. 41, anmerk. an. v. 21) demonstravit non hic bibliothecam publicam designari, quarum prima anno 721 consecrata fuit ab Octavio, sed solummodo bibliopolarum columnas, quo candidus ille propriorum sermonum amator defererebat quodcumque vena sua effudisset, addita Fannii illustrissima, ut opinabatur, imagine. — Num igitur obstat mentio facta Petilli Capitolini (4, 93)? Quamvis autem verum esset causam furis istius anno 722 actam fuisse, nihil prohibebat quin Horatius ipsum furtum anno 715 novisset, quod vulgatum et

Sed mox, ut satiræ genus, ita vitæ conditio nostro poetæ mutata est sicut ipsi reipublicæ. Tunc enim, ut opinor, incepit candida illa et firma amicitia quæ Horatium Mæcenati, suadentibus Virgilio Varioque, addixit, animasque naturali quadam societate junctas obligavit, et poetam ab ægro vivendi et sentiendi modo aversum in optimorum virorum familiaritate et duratura animi mentisque tranquillitate continuit. Atqui, pacato atroci bello quod in Italia inter Octavianum Antoniumque exarserat, post Brundisium fœdus lætiorem fortunam licebat sperare, nec ea erat indole Horatius, ut præteritæ cladis nimium memor, novum rerum ordinem abnueret, quem jam amicus Virgilius pulcherrimo carmine ad Pollionem cecinerat (1).

Ergo, ab illo tempore, et scribendi genus, et amici, et partes, imo ars ipsa apud Horatium novata est: nempe, qui sævas in viros nobiles satiras direxerat et inimicorum suorum vitia aperte traduxerat, is, omismissis personis, de informanda vita et de amplectenda sapientia mitia effundit consilia; qui Cæsarianos et novarum litterarum amatores persequabatur, idem in Cæsaris inimicos et in antiquitatis pertinaces obser-

celebratum fuisse multo ante quam dies amico principis diceretur verisimile est. Hoc est ceterum tempus huic sermoni a subtilissimis viris Weicherto et Orellio assignatum, a quibus temere, ut arbitramur, Kirchnerus descivit. Nos vero, pro illa quantulumcumque rem dijudicandi facultate, tentavimus causas dispicere ob quas quartum sermonem aliquo intervallo a decimo distare oporteret. Nec ita prorsus huic rei incubuerimus, nisi nonnihil de Horatii vita et indole inde existeret, scilicet, quomodo ab antiqua republica ad recentem principatum, a laudatis veterum libris ad nascentes et sublustri quadam luce vixdum nitentes novorum poetarum litteras defecerit.

(1) Egloga ad Pollionem scripta fuit anno 714.

vatores aciem mucronis convertit; qui postremo fortibus et duris et soluto sermoni prope idoneis versibus scribebat, mox diligentiore et subtiliore curam adhibebit, lingua canora et ore rotundo eloquetur, carmina denique lyricis Græcis digna suscipiet. Non alterum certe Horatium sumus inventuri, sed sui magis compotem, maturioris ingenii arbitrum et qui pristina odia præteritique doloris memoriam seposuerit. Non novo remigio novaque velificatione cursum intendit, sed compositis fluctibus et sub ridenti cælo. Quod ex sequentibus sermonibus, præsertim ex decimo in Lucilium perspicuum est. (1)

Longe alia enim oratione, non eodem impetu, minori in viros ira, sed quadam hilaritate et facetiarum lepore, non sine gravissimis consiliis de usu amicorum et quotidiano cum aliis commercio tertia satira inventa fuit. (2) Jam a Lucilii vero et sincero genere ad proprium et velut Horatianum genus eum videmus discessisse. Licet enim in hoc sermone virtutes deprehendere quibus peculiarem laudem poeta meruit Flaccus, et de re quam curamus futuram sen-

(1) De his omnibus quæ ad vitam Horatii spectant, quam enarrare nobis consilium non fuit, vide: « Patin, *Etude sur la vie et les ouvrages d'Horace*, » ac præsentim locum illum elegantia et acumine laudabilem ubi quam ob causam poeta a Bruti partibus ad Augustum defecerit, quæritur (p. 21). Nostrum est ea demum investigare quæ ad litteras pertinent, sed civiles et poeticas offensiones aut amicitias ostendimus necessitudine quadam inter se apud Horatium junctas esse.

(2) Nullam aliam ob causam hanc satiram tertiam scriptam fuisse, nec multo post præcedentem credimus, nisi quod utraque exordium ex memoria cantoris Tigellii recens mortui sumit. Atqui eam non statim post alteram compositam fuisse inde apparet, quod Mæcenæ jam Horatio amicus factus erat, ita ut ad eum respiceret ille de amicitia sermo. Quamobrem satiram tertiam circa annum 715 aut 717 ante Brundisium iter compositam opinamur.

tentiam per nonnulla signa conijcere, scilicet modum esse in rebus, pariterque aspernandam aut antiquitatis obscuram reverentiam, aut omnia novandi imprudentem amorem, poesim vero nec diligentia solum et studio, nec contra divino afflatu unice constare et facillima vena; denique non ideo te poetam designandum et admirandum, quod insueto vivendi genere et habitu famam hominum præoccupare volueris. Nempe vividis coloribus et lepidissima imagine Tigellium Hermogenem depingit, eximium cantorem recens defunctum, et ab omnibus qualiscumque industriæ hominibus comploratum, novorum, ut videtur, poetarum amatorem et patronum, acceptum vulgo cui largiendo placebat et moribus a communi consuetudine abhorrentibus, non ignotum denique mulieribus et puellis quas psallere et cantare docebat; qui, semper dispar sibi, modo omnium pauperrimus, nunc cum ducentis servis, recens cum decem, pransurus jam sale et aceto postquam dapibus exquisitis cœnaverat, aut vestibus splendens aut indutus pannis, sic omnia contraria faciebat, quasi poetas cantoresque origine et sanguine discrepare a ceteris ostendere voluisset. Is ceterum sine dubio primam Horatii satiram veteribus similiorem et imperite modulatam dictitaverat, et cum nova disciplina parum congruentem. Hinc igitur a novis poetis segregatum esse poetam nostrum certum est.

Sed non tantum a novorum, quantum a veterum fautoribus invadebantur versus Horatii, namque ei non ignovisse Mævium (1) et Bavium verisimile est,

(1) De Mævio et Bavio vid. Weichert libr. cit. Bavius et Mævius nusquam in sermonibus aut epistolis nominati sunt, nam non

qui eodem tempore Virgilii jam celebres eglogas lacerabant, singula quæque notando ut minime latina aut convenientia. Malevolum illum poetam et verberibus haud indignum Horatius, ut amico et sibi forsân satisfacere, gravissimis conviciis persecutus est, cumque in Græciam proficisceretur, opimam prædam mergis natâre optavit, aut velut libidinosum caprum tempestatibus immolari. De Codro pariter sentiendum, pessimo poeta, quem Virgilio et Horatio inimicum fuisse constat, aut fortasse versibus septimæ eglogæ — si in re valde obscura licet aliquid suspicari — quibus Corydon ilia Codro cuidam invidia ruptum iri ominatur, aut certe Horatii loco ex epistola nona decima libri prioris expresso (1) quo triste

credimus, nec quidquam est cur credamus Mævium poetam eundem esse atque Mænum avarum et sordidam fœneratorem, quem jam Lucilius celeberrimis opprobriis oneraverat, de quo autem non unus locus est apud Horatium. (Sat. I, 1, 101 — I, 3, 21.) Semel vero Mævium aggressus est Horatius (epod. 10) in Græciam proficiscentem, cui mira versuum acerbitate mala omnia precatur:

Opima quod si præda, curvo littore
Porrecta, mergos juveris,
Libidinosus immolabitur caper
Et agna tempestatibus.

Istum autem Virgilio imprimis infestissimum fuisse notum est, cujus versus irridebat. Quod autem profectus fuerit in Græciam, teste Horatio, non ideo affirmabimus cum etiam fuisse Mævium malevolum poetam quem Ovidius narrat (Ibis 525), quum Athenienses carmine laceravisset, inedia mori coactum. Mævius noster circiter anno 723 in Græciam est profectus.

Bavius, par iste Mævio, pessimus poeta, secundum Eusebium anno 720 mortuus est in Cappadocia quo curator missus fuerat. Utrumque ceterum invidisse æqualibus suis constat et veterum partes defendisse, non tam antiquitatis amore quam livore in alios poetas.

(1) Hor. ep. I, 19, 15.

Rupit Iarbitam Timagenis æmula lingua.
Dum studet urbanus tenditque disertus haberi.

Ille, Afer genere, nomine Cordus, cognomine Iarbita, quod ab

simul et ridiculum genus Codri nostri cognomine Iarbitæ narrat, qui, quum Timagenem æmulari voluisset, propter rei insolentiam nimium conatus, latera videtur sibi dirupisse. Denique, quanquam hæc explicare difficillimum est, et utrum novis an veteribus singuli scriptores annumerandi sint non audemus colligere, id tamen certius aut saltem verisimilius est, Horatium, ineunte Mæcenatis amicitia, quum septem et viginti annos ageret, jam inter veteres et novos viam sibi munivisse mediam et propriam ubi quidquid utrinque malum esset vituperabat, laudabat vero quidquid esset bonum, sed ita ut Lucilium primum aggressus vehementer quem sibi semper inimici opponebant, postea, mitescente natura, et gloriæ tandem compos, a ludibriis discesserit causasque æquo iudicio dederit cur antiqui peccavissent nec essent omnino imitandi.

Quum id tantummodo quærendum nobis proposuerimus, quomodo se erga veteres poetas Horatius gesserit, non singulis sermonibus insistemus, seu Brundisium

Iarba Mauritanie rege originem ducere gloriabatur, Timagenem imitari declamando conabatur, rhetorem Alexandrinum qui a Gabinio consule captus, mox a Fausto Syllæ filio redemptus fuerat. « Ex captivo coquus, ex coquo lexicarius, ex lexicario amicus Cæsaris Octaviani factus est », sed deinde propter nimiam procacitatem dimissus, exceptus fuerat a Pollione; vir ceterum ingenio subtili et urbano. Utrum autem Cordus Iarbita idem fuerit necne atque Codrus iste de quo loquitur Virgilius, potest disputari, sed non affirmari. Ideo unum virum fuisse creditum est, quod apud Virgilium Corydon pastor Codro *ilia rumpi* precatur. dum ex Horatii versibus compertum est Iarbitæ cantanti fauces ruptas fuisse. Quod autem vere Iarbitæ malum accidit, id solummodo per imaginem Codro optant æmuli; quamobrem difficile est veram similitudinem ibi agnoscere. Ceterum hæc sunt Virgillii verba (eg. VII, 25).

Pastores, hedera crescentem ornate poetam
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro.

iter inceptum cum Virgilio Varioque Mæcenatem sequentibus jucundo et læto sermone narraverit, hirsutæ primæ satiræ brevitati valde dissimili, seu nobis Ofellum suum rusticum, virum boni consilii et subtilissimi judicii contra nobilium virorum cœnvivia avaritiamque produxerit. Attamen, etsi ad propositum finem hæc minime videntur spectare, non certe supervacaneum fuerit breviter notare quantum emineat in illis versibus propria indoles Horatii, qua genus scribendi a Lucilio creatum suum fecerat. Ne enim detrahamus Lucilio coronam quam ei hæerere voluit ipse Horatius, nec dotes quibus eximius poeta Horatium admiratorem nactus est, animadvertamus tamen longe aliis meritis excellere sermones Horatii, acrem vitiorum insectationem dulci benevolentia temperantes, modo tristes, modo jocosos, tum philosophia et doctrina eloquentes, tum soluto sermoni simillimos et quotidiano vitæ usui accommodatos, lingua autem semper urbanos, delicato verborum delectu numerisque et pedibus rei aptissimis insignes, qui tandem assiduam curam et diligentissimam artem felici ingenio innixam mirum in modum ostendant. Hæc est, si recte judicamus, Horatianæ satiræ imago; hanc sine dubio imaginem sibi finxerat quam imitaretur. Ab ea autem abhorrere aliquando Lucilium quum sentiret, cum quo semper ab invidis inimicis conferebatur ut multo minor, occasionem oblatam olim arripuit agendi suam causam; et coram omnibus æmulis, seu veterum, seu novorum partes sequentibus, de Lucilio in decima satira disseruit.

Ex quo enim primam satiram scripserat Horatius usque ad hoc tempus quo Lucilii stolidos admiratores

insectatus est, nonnulli anni effluxerant. (1) Interea ab adolescentia in virilem et adultam ætatem provectus, indolem sensim emendaverat et placaverat artemque formaverat. Romæ autem, Octavii dominatione confirmata post Sextum Pompeium interfectum Dalmatasque et Numidas devictos, actum erat de republica et de pristino rerum statu. At Bucolicis et Georgicis Virgilii partim editis in publicum, multisque Flacci satiris, ingens irarum moles conflata erat Mæviorum Baviorumque in poetas sodales, tum ob ingenium longe præstantissimum, quum propter principis amicitiam invisos. Itaque, et reipublicæ pessumdatæ studiosi, et satiris perstricti aut ne perstringerentur timentes, et veterum poetarum religiosi defensores, et novæ scholæ discipuli, deinde omnes mali poetæ, critici, litteratores, grammatici, despiciendis et iniquo iudicio elevandis aliorum operibus assueti, quicumque tandem propter nonnullos versus semel factos — quorum numerus magnus erat — se litterarum arbitros et laudum largitores profitebantur, ii infestis ordinibus in Horatium incedebant, libertinum istum, Mæcenati convictorem, oris improbi hominem, qui, quod alios semper lædere gaudebat, Lucilio se parem esse gloriabatur. Talia enim vulgo crimina in satirarum auctorem inimici serebant; quapropter omnes communi quodam consilio Lucilii nomen velut oppugnuandæ arci tormentum sibi fecerant, Lucilium ducem in bello elegerant, Lucilii antiquum decus crescenti gloriæ adolescentuli poetæ objecerant.

(1) Prima satira, ut vidimus, anno 713 composita est, secunda 714, quarta 715, tertia 716; deinde sese invicem exceperunt hi sermones: I, 5, anno 717 — II, 2, an. 717 — I, 6 an. 718 — I, 10, an. 718 — I, 1, an. 719 — I, 9 an. 720 — II, 3, 722.

Ceterum quanta tunc esset Lucilio auctoritas eo probatur, quod non solum insignes in tota urbe cantabantur quoscumque olim homines famosis versibus oneraverat, multique ejus loci scriptorum oratorumque libris eruditionis et jucunditatis gratia inserebantur; sed etiam Lucilii opera velut urbanitatis et comitatis excellentia exemplaria plerique ita efferebant, ut inde nobis præsertim liceat quæ fuerit apud Romanos *urbanitas* judicare; imo, non deerant grammatici qui de Lucilio commentarios componerent, aut, teste Suetonio, ἀρροῦσαι facerent; nonnulli denique ipsum Lucilium emendabant, et si quæ insolentia aut nimis dura in ejus numeris viderentur, corrigebant et ad novas metrorum leges flectebant. (1) His omnibus Horatius multa verecundia erga Lucilium et in inimicos suos faceta solertia respondit. Quamquam enim non audemus huic aut illi anno inserere decimum sermonem, quum nihil nobis certo documento sit, videtur tamen scriptus fuisse non multo post quartum, de quo supra disseruimus, plura enim communia in utroque inveniuntur, et ex ipso exordio

« Nempe incomposito dixi pede currere versus
» Lucili »,

apparet Horatium iterum de eodem poeta obtrectatoribus respondere. Non igitur post longum interval- lum ambo sermones sese exceperunt, sed ita inter se discordant, ut Horatius in quarto iis partibus

(1) Florus ille cui epistolam II, 2, Horatius dedicavit, teste Porphyryone, veteres satiras collegerat, inter quas Lucilii plerasque excerpterat. « Hic Florus fuit satirarum scriptor, cujus sunt electa ex Ennio, Lucilio, Varrone. »

adhæreat quas impugnat in decimo. Nempe in altero Lucilii discipulum, æmulum in altero; in illo Octaviano infensum, deditum in hoc se profitetur; iratus et inimicorum sævissimus castigator in priori, in posteriori contra placidior est vitamque feliciter amplectitur: denique illic tantum non de una republica quaestio est; hic vero, nusquam. Quapropter nihil, nostra sententia, obstat quoniam credamus decimam satiram in Lucilium statim post sextam ad Mæcenatem, anno 718, editam fuisse, ubi verecunda dignitate obscuro patre natus inimicis et lectoribus exposuerat quomodo in amicitiam Mæcenatis venisset, jam vitam « misera ambitione gravique solutam acturus. » In sexta ergo quem vitæ ordinem jam sit secuturus in principis amicitia, velut in decima, quid sentiat de litteris ostendit. Quemadmodum secundus et quartus sermo quis esset Horatius antequam ad Octavium confugeret expresserant, non aliter sextus et decimus quo evaserit postquam Octavium secutus est explicant: utrinque eadem diligentia, eadem liberæ linguæ et ingenui sensus sinceritate poeta voluit legentes admonere cum quali viro colloquerentur.

Mitior igitur factus, et juvenilis iræ immemor, quum pro comperto habuerit Romanam sine rectore non stare, potentem simul et clementem, nec non bonis disciplinis eruditum patronum noluit aspernari, rerumque publicarum cura Mæcenati et Octavio aliisque optimis viris commissa, ipse litteris et edocendo per honestissimas artes Romanorum ingenio vacat. Quum de Lucilio sententiam suam proferat, non jam ut antea Lucilianum sermonem scribit; sed omissis iis quæ ad res publicas spectant, omisso viri ingenio

quod quale fuisset sæpius declaravit, neglecta ipsa Lucilii satirarum materia et summorum virorum insectatione quæ veteri scriptori tantam laudem circumdederat, de oratione tantum loquitur, nec ulli rei in decimo sermone locum invenit nisi litteris. Non dubitat Lucilium urgere et iudicio difficili magis, quanquam æquo dijudicare, quum non jam Lucilii inimicis, sed amatoribus respondeat, non veterum sed novorum scriptorum causam agat, non defunctæ reipublicæ casum doleat, sed gaudeat Cæsaris principatu. Hæc nempe est summa decimi sermonis.

Quis tamen crederet triste iudicium Flaccum tulisse de Lucilio cui inventionem, vires, latus, facetias, omnia prope quæ comœdiarum aut satirarum auctorem faciunt concedit, dum se, et in eo loco et in multis aliis humilem discipulum fuisse, infra magistri censum ingeniumque declaret? Id unum parce subijcit, huic inveniendi facultati, laboris patientiam et scribendi enucleate scientiam aut voluntatem defuisse, quod neminem hodie suspicamus esse qui neget. De arte igitur solummodo cum Lucilio Horatius rem habebat, quod prudenter animadvertendum, nam propter hanc artis negligentiam ceteros poetas antiquos deinceps post Lucilium arripuit, quippe qui artem sine ingenio nihil posse, sed rursus ingenium sine arte haud multo melius valere affirmaturus esset. Hinc tandem omnis pendet Horatius, qui utrumque in suis versibus necessitudine quadam et felicissima familiaritate conjungere voluerit. Ita, in hac satira, de uno Lucilio modeste quidem, et non dubitamus asserere, benigne mentionem fecerat.

Verisimile est enim quidquid ab Horatio Lucilio

objicitur, id æqualibus quibusdam oblique, sed vehementius etiā objectum fuisse, qui, ut sit, vitia potius quam virtutes egregii viri imitabantur. Non tam acriter sermoni incomperto et numeris parum limatis tanti viri invectus fuisset, nisi plurimi, magnum auctorem profitentes, sordida et male sonantia audacter effudissent. Deinde, non profecto ejusdem poetæ patrociniū haud raro Horatius invocavisset, quem contemnendum irridendumque omnibus proponebat. Nobis igitur liquet hoc sibi Flaccum in animum induxisse, non ut elevaret merita Lucilii, cujus admirator erat ut nemo, sed ut quæ vere fuissent ostenderet. Quæ quidem constant ex inventione rerum magis quam ex ipso orationis nitore. Quidquid vero criminose dictum in hac sententia videtur, id non ad Lucilium, sed ad discipulos Lucilii referendum est. Hoc etiam omnino confirmant Horatii sermones qui, vel cum rarissimis veteris poetæ reliquiis collati, jam primum et leviter inspicienti, cum diversitate quadam, commune aliquid et quasi germanitatis speciem præbent. Ne enim singula enumeremus quæ Horatius a Lucilio mutuatus est, vide quam similis fuerit apud utrumque operis materia. Nonne enim itineri Siculo Lucilii, Brundusinum Horatii iter, et satiris illius de mensarum voraginibus aut ridiculis epulis, Ofelli præcepta apud hunc et Nasidieni convivium succedunt? Nonne eadem de femineis illecebris, eadem de philosophorum somniis, eadem denique de usu divitiarum et de ipsis litteris ambo exposuere? Quin etiam, si rem attentius perspicere velis, apparent, vel in tristi tot Lucilii librorum naufragio, multi versus quos ab Horatio excerptos et sermonibus immixtos

agnoscas, ita ut eo tantummodo discipulum differre a magistro certum sit, quod diligentiolem in eligendis vocabulis et componendis versibus curam, majorem decentiam, subtiliorem postremo Horatius artem adhibuerit; quæ cuncta ætati magis expolitæ et urbanæ conveniebant. Quod si denique veterem Græcorum comœdiam secutus est Lucilius, novam potissimum amplexus esse alter videtur. Sed nunquam, etsi ab imitatione et reverentia Lucilii aliquando digressus, quid ei debuerit negare ingrata obtrectione Flaccus voluit.

Dum vero ipsam satiram, quibus terminis circumscribenda sit, quas virtutes peculiaries habitura demonstrat, sermonem modo remissum, modo pressum, tum gravem, tum lepidum, hic poeta dignum, illic rhetore, ubi ridiculum acri prudenter miscetur, dicas non jam Lucilium, sed se ipsum intueri scribentem, et suos sermones quasi generis perfectissimum exemplum præbere (1). Deinde turbam istam malorum poetarum et musicorum irridet, Demetrios, Pitoleontes, Tigellios, Furios, Pantilios et qui vulgi favorem inscitia et sterili abundantia captabant, aut contra vano labore gloriabantur quo « Canusini more biliguus » Latinis carminibus Græca verba insererent. Juxta opponit amicos suos et vere poetas, quorum approbationem multi facit, eosque in singulis dicendi generibus magistros nominat, in comœdia Fundanium, Pollionem in tragœdiis, in bucolicis vero Virgilium, quorum choro se miscere audet sermonum Lucilii more auctorem, sed plane diversum a Lucilio.

1) Hor. sat. I, 10, 9 et seqq.

Lucilius nempe non tantum magni poetæ quantum boni civis laudem affectabat, et minus gloriabatur tot libris mira fecunditate inventis, facetiisque et ingenio, quam patriæ amore et verbis Romæ utilibus :

Re populi salutem et fictis versibus Lucilius
Quibû' potest impretit, totumque hoc studiose et sedulo. (1)

Horatius contra artem unam scribendi et felicissimæ in componendis versibus industriæ præmium videtur concupivisse. Scribit enim, non vulgo nec civibus, sed eximiis quibusdam et selectis viris. Quum Lucilius prædixerit se velle neque ab indoctissimis neque a doctissimis legi, sed a mediocribus, Horatio satis est si nonnulli inter doctissimos scripta sua approbaverint. Ex altera parte ambitionem civis liberi et publico usui dedito, ex altera autem curam scriptoris inter optimos librorum judices et excellentissimos proceres degentis agnovimus. Quantum abhorret alter ab altero, quum ille, quidquid scripserit, asserat se ex intimo corde hausisse,

Ego ubi quem ex præcordiis
Ecfero versum (2)

ita ut patriæ amor poetam faciat, hic contra admirabili quadam solertia carmina de religionibus et de Diis quibuscumque deduxerit, pius oratione, revera parcus et infrequens Deorum cultor ! Quanta superbia Lucilius eques Romanus nomine et fama gaudet, qua nihil vellet mutare,

(1) Lucil. XXVII, 1.

(2) Lucil. XXVI, 4.

Publicanu' vero ut Asiæ fiam scripturarius

Pro Lucilio, id ego nolo, et uno hoc non muto omnia. (1)

dum modestior, servili genere ortus et principis Octavii cliens, Horatius sibi vitam inter magnos actam et optimatum patrocinium gratuletur ! Ille poeticum munus velut consulatum aut præturam aliquam gerit, hic privatus, publicarum rerum securus, vitam laudabili opere honestat et patronorum voluntati accommodat ingenium et carmina.

At qui sunt hi quos ad legenda opera sua quantulumque arcessit Flaccus ? (Eorum vero neminem in quarto sermone nominaverat.)

Plotius et Varius, Mæcenas Virgiliusque,
Valgius et probet hæc Octavius optimus atque
Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere possum,
Pollio, te, Messalla, tuo cum fratre, simulque
Vos, Bibule et Servi, simul his te, candide Furni. (2)

Nonne omnes principem Octavianum sequentes et novis litteris imbuti ? Ut enim Pollionem, Messallam, Mæcenatem et Virgilium præteream, quos quibus vinculis Cæsari conjungerentur omnes novere, nonne Varium Plotiumque Tuccam, Valgium Octaviumque amicos Horatio Virgilioque et Cæsari etiam acceptos fuisse suspicamur, imo, scimus ? Varius et Plotius, *candidæ illæ animæ*, Mæcenatem Brundisium pergentem secuti sunt : quis vero credat inter necessarios Augusti non fuisse Valgium quem Horatius hortatur ut recentes Augusti victorias carmine extollat ?

(1) Lucil. XXVI, 14.

(2) Hor. sat. I, 10, 81 et seqq.

Potius nova
Cantemus Augusti tropæa. (1.)

Denique Octavium illum optimum Virgilio et forsani Cæsari dilectum fuisse probatur epigrammate inter Virgilii catalecta inserto, ubi poeta raptum Octavium deflet, interruptumque Romanæ historiæ magnum opus desiderat (2).

Sed arte præsertim sibi invicem placebant; Mæcenas verbis insignitis, oratione diffuenti et nimio cultu munditiisque non simplicibus usque ad obscuritatem et tædium novas litteras referens; quid enim Lævii et Cinnæ difficili operæ similis quam hæc Mæcenatis: « Amne silvisque ripa comantibus vide ut alveum lintribus arent, versoque vado remittant hortos » (3): Pollionem vero, quanquam ab alterius more diversum (namque erat oratione salebrosus et exsiliens), ideo tamen novis partibus addere decet quod omnes novos poetas benigne audiebat fovebatque et congregabat, atque etiam quod ipse recitandis tragædiis (4) studebat et Ciceronem, veteris reipublicæ et antiquæ artis fautorem et exemplum detestabatur. At Valgium Variumque iisdem operibus indulsisse constat quibus Virgilius et Horatius indulserunt, lyræ quidem et epicis carminibus; postremo Æneida perlegendam et emendandam paulo ante mortem Octavio commiserat Virgilius.

(1) Hor. od. II, 9.

(2) Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te
Raptum, et Romanam flebimus historiam.

(3) Sen. eq. ad Luc. CXIV.

(4) Virg. eg. VIII, 10.

Sola sophocleo tua carmina digna cothurno.

Inde igitur sentimus paulatim crevisse adversus veterum pertinaces admiratores obscuro rumque poetarum multitudinem , et cooptatione naturali coaluisse hoc egregiorum virorum collegium et sodalitium qui, imperante Augusto, latinas litteras gloria singulari auxere et ad ultimum gradum perduxere (1).

In litteris quidem artibusque judicandis solent variæ ætates designari quibusdam nominibus et quibusdam viris quos eadem studia, similes disciplinæ, una causa conjunxit. Quare , quum Catullus , Calvus , Cinna et nonnulli alii nobis ejus ætatis magistri videantur qua litteræ latinæ a pristino more scribendi ad novum migraverunt , putamus iis viris quos Horatius enumeravit litteras quæ vere latinæ apud nos habentur vigere et constare , quas Gallico vocabulo « classiques » appellamus.

Tali disciplinæ arctius semper adhæsit Horatius , et quemadmodum profitebatur eam majore in dies auctoritate adversus Lucilium aliosque veteres poetas, ita imitandos admirandosque prædicabat ejusdem disciplinæ alumnos quos supra nominavimus. Hæc fuit prima de veteribus pugna , in qua de Lucilio tantum res fuerat. Eam longæ induciæ secutæ sunt , nec nisi maturam ætatem prope prætervectus iterum decertavit noster poeta, non jam Lucilium unum, sed omnes veteres condemnaturus , non quod ingenio minores fuissent, sed quia vera bene scribendi principia ignoraverant , quia non natura , sed arte peccaverant.

(1) Hor. sat. I, 10, 61.

CAPUT IV.

De epistola ad Augustum.

Post duos sermones de Lucilio de quibus modo agebamus, non prius Horatius veteres attigit quam in epistola ad Augustum ubi rem ipsam quam quærimus expresse tractavit. Quum autem ea epistola in ultimis Horatii annis, circa 744 scripta fuerit, id temporis quo jam plenus vitæ et laudum in eo erat ut senectutem illa animi tranquillitate et sapientia intraret, necesse est viginti aut amplius anni inter eam et satiras nostras interfuerint, per quos quid actum sit novisse non minime profuerit huic causæ.

Quod breviter primum et strictim ita colligemus, in republica omnia, nullis jam obstantibus aut intus aut foris, post Janum ter clausum, paruisse uni Augusto; in litteris autem, paulatim compositas fuisse pristinas inimicitias, et in locum turbulenti belli pacem successisse, quasi Janus ipsis poetis clausus fuisset; denique, quod ad Horatium proprie pertinet, eum per hoc intervallum, scriptis carminibus et plerisque epistolarum, acceptum principi, novarumque rerum velut præconem factum, a nutante et undique laccessita fama ad firmam et inconcussam gloriam tandem pervenisse.

In republica primum, notum ab omnibus et concessum quomodo post civilium bellorum clades et extrema arma libertatis, Roma sub principe Octavio totum orbem non sæpe jugum detrectantem rexit: quæ societatis conditio, ut non gignendis forsitan et promovendis poetarum ingeniis est utilissima, ita adjuvandis et ad unum finem ducendis litteris plurimum confert. Sed ne tam vulgo repetitis nimium insistamus, hoc tantummodo subjiciemus, omnes poetas scriptoresque, non certe uno consensu adulationis, quod nobis parum verisimile et rerum naturæ minime consentaneum apparet, sed communis cujusdam admirationis imprudenti impetu, magnum principem Romæ præsidium et tutelam cecinisse, quem penes fata totius orbis jam fore videbantur.

Hinc in litteris ipsis disciplina, ordo, justum veluti imperium constitutum erat. Non jam acriter inter se veteres et novi decertabant, ut fiebat antea, sed fœdus pactum fuerat utrinque, et feliciter mixtis post multum laborem Latinis litteris Græcisque, ita ut scruposus Ennii, Pacuvii et Lucilii sermo melioribus præceptis emendaretur et alienis opibus parce adhibitis augeretur, congestis omnibus quæcumque ex toto Græcorum poetarum sacrario, non antiquorum modo, sed etiam recentiorum proferri possent divitiis, nova lingua conflata fuerat, pariter a rusticitate pristina et a posteriorum cincinnis distans, quam eodem tempore summi viri, quanquam rebus et ingenio dispares, locuti sunt. Hujus absolutissimum exemplum præbuere Virgilius et Horatius, quorum alter a Lucilii æmulatione ad Græcorum doctam imitationem defecerat, alter vero primum Alexandrina opera diligentius

seculus, Homero deinde et Platoni et pulcherrimæ artis magistris incubuerat : sed diversis itineribus profecti, ad eundem finem pervenerant. Ergo extinctis jamdiu Catullo, Calvo, Cinna et ceteris novarum artium studiosis, paucis etiam, ut videtur, superantibus, qui veteres tuerentur, nisi apud ignaram multitudinem, nequidquam inimici Horatium aut Virgilium insectabantur; nam omnes fere Romanos in eorum gloriam dicas conjuravisse cum Propertio vaticinante majorem Iliade Æneida. Nempe lux aureæ latinarum litterarum ætatis orta erat.

Videamus autem quæ Horatio per illud spatium temporis contigissent. Paucis annis postquam de Lucilio pugnaverat, Octavius post Actiacum prælium Antonio devicto principatum obtinuit; deinde, non multo post, anno 726, in sermone qui ultimus scriptus fuit, et quo omnes ceteros primum in publicum editos dedicare principi videtur Horatius, Trebatio interroganti cur Cæsaris invicti facta non narret, respondet se hoc non audere propter ingenii mediocritatem, sed ita ut bene omnibus appareat eum in amicitiam Octavii venisse, et per artificiosum illud cum Trebatio colloquium Romæ dominatorem laudare. (1) Ab hoc tempore priscam personam ferme abdicavit poeta, qui, quanquam se satiras semper scripturum contendit, eam nihilominus ultimam composuit more Lucilii; atque etsi se, quæcumque vitæ conditio futura esset et color nunquam quieturum affirmabat, videbimus

(1) Hor. sat. II, 1, pass.

Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt; neque enim quis horrentia pilis
Agmina, nec fracta percuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.

tamen quomodo positis armis placidior factus et beatior, scribendi genus mutaverit, et semper magis ab antiqua disciplina discesserit. Qui enim hactenus paupertate suadente stimulantibusque inimiciis versus velut jacula repererat, nunc *molli inertia solutus*, aut raro scribit aut nunquam, aut aversus a consiliis belli, Alcæi more Græca disponit carmina, artem unam intuitus, vel principis voluntatem. Ita naturæ suæ in dies magis se commisit, quæ famam communem et theatri plausus horrebat, omnia autem artificia et exquisitissimi sermonis lepores ante omnia adamabat. Propter quæ omnia, hirtum latinæ antiquitatis squalorem detestans et oblitus Lucilii, Græcis lyricis in latinis litteras multa cura transferendis studuit, ut monstraret quid natura posset optimis disciplinis adjuta.

Summatim autem colligenti quæcumque in carminibus ad scribendi principia et ad artem spectant, facile erit intelligere quemadmodum Horatius sibi finisset animo hanc rationem scribendi quam jam in satiris nascentem et a stirpe consideravimus, sed quæ posterius plane adulta in epistolis ad Augustum et ad Piones, veterum culturæ et principiis omnino contrariam, sese explicuit.

Primum autem superbe profitetur se non profano vulgo scribere, (1) sed probatis quibusdam iudicibus illos versus composuisse quos nunquam audiverint Romani, hactenus Græcis tantummodo concessos. Nec

(1) Hor. carm. III, 1.

Odi profanum vulgus et arceo.
Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.

semel hac carminum suorum novitate contra vulgatam tragœdiarum comœdiarumque et ipsius satiræ consuetudinem gloriatus est, nam qui se nuper Lucilii discipulum imitatoremq̃ humiliter fatebatur, is nunc adversus omnes poetas præteritos se inventorem non pari modestia jactat. Quin, eum sermones suos velut jocum dedignari putes, quum in illo carmine magnifico ubi gloriæ suæ monumentum perennius ære futurum esse sperat, non satiras huic laudi materiam dedisse dicit, sed Æolia carmina ad Italos modos deducta. (1) Alias quoque, in epistola illa ad Mæcenatem, in qua insectatur ventosam plebem inimicosque propter nobilium gratiam sibi infensos, postquam sibi gratulatus est quod viam adhuc intactam solus ingressus fuerit, non sermones, non ipsas epistolas sibi decori fore, sed Parios iambos et Archilochi Sapphusque et Alcæi liberam audacemque imitationem opinatur. (2) Ita novum scribendi genus veteri et usitato etiam atque etiam opponit.

Quid, quum passim eas virtutes designet propter quas eximius poeta haberi velit? Non vim inveniendi præsertim aut componendi audaciam et felicitatem sibi a Diis datam agnoscit, quum contra sæpe Græcos sibi magistros et inventores fuisse fateatur, sed suam famam constare sentit ex prudenti lyricorum conver-

(1) Hor. carm. III, 30, 13.

Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse (dicar) modos....

(2) Hor. ep. I, 19, 3, 2.

Parios ego *primus* iambos

Ostendi Latio.....

Hunc ego (Alcæum) *non alio dictum prius ore*, Latinus

Vulgavi fidicen. Juvat *immemorata* ferentem

Ingenuis oculisque legi manibusque teneri.

sione et verborum callida dispositione versuumque legitimo sono et justo reditu, denique ex omnibus iis quæ artis sunt, non inventionis. Non semel id de se affirmavit, sed in duobus locis præsertim¹, altero ubi jucunda imagine, se cum apibus Matinis conferendo, assiduam et pergratum laborem depingit quo ex omnibus inclytis apud Græcos poetis quidquid exquisitum et suaveolens erat selegisset, altero in quo brevissime suam fortunam ita extollit, sibi a Phœbo et spiritum et artem datam esse asserens (1). Huic nempe maxima cura et quasi religione totus incubuit, qui demonstraret post rudes et imperfectos antiquitatis libros Græcæ suavitati et venustati adeo dissimiles, posse vel latino sermone varie et pure, simpliciter et modulate, et pro severissimis scribendi legibus aliquid componi. Non mirum igitur si, quamvis ingenii veterum admirator, eos tamen sæpissime in artem peccavisse ostenderit.

Sed jam, quod ipse suo exemplo, carmina et epistolas scribendo, quod nonnulli æquales suis operibus, sicut Virgilius Ovidiusque ostenderunt, quantum latinæ litteræ ab humilibus principiis exortæ, Augusti ætate profecissent, et quomodo Romana civitas non solum armis sed etiam optimarum rerum cultu crevisset, id postquam interdum inimicorum crimina

(1) Hor. *carm.* IV, 2, 27.

Ego, apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.

Hor. *carm.* IV, 6.

Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis nomenque dedit poetæ.

refutando et Lucilium judicando asseruerat, restabat ut longius et ipsa re tractata artisque præceptis expositis, coram omnibus explicaret. Ideo scilicet utramque epistolam, unam ad Augustum, alteram ad Pisones scriptam fuisse arbitramur, quarum illa in antiquos potissimum intentata, hæc solummodo de arte scribendi fuit composita.

Sed antequam alterutram attente consideremus, observemus primum nusquam in æquales quosdam nomine designatos ibi Horatium invehi sicut in satiris, quo videmus eas non jam in medio certaminum ardore ex ipsa poetæ ira exprimi, sed consulto et prudenter cogitatas fuisse, quum nullæ poetarum partes superessent, et de Horatii gloria nequidquam a paucissimis dubitaretur. Inde major lenitas et jucunda simplicitas, non omnino tamen absentibus facetiis, ut ingenii aciem non hebetavit, sic moderata est; non enim uniuscujusque pessimi scriptoris vultum, mores, vitia illic derideri videmus, omnia autem tranquillius et elatius dicta, et in futura tempora posterosque, longius quam ut ad privatas tantum similitudines pertineant, prominentia. Hinc ergo licet nobis quid Horatius vere de antiquis senserit haurire, et id quod jamdudum investigamus, si fieri possit, dirimere.

At eo ipso minus admirabimur Horatium in ea epistola antiquos poetas novis inferiores ostendisse, quod Augusto efflagitante eam scripserat. Neminem enim fugit non semel Mæcenati aut ipsi Augusto sollicitantibus ut aliquid, non jam lyricis carminibus, sed venustissimis illis epistolis simile quas ad amicos mittebat, principi destinaret, poetam semper obstitisse, donec per litteras invitatus ac prope jussus

cederet. Data igitur occasione usus est ut Augustum quem sæpissime laudaverat armis invictum, religionum observatorem, morum emendatorem, denique omnium rerum in orbe restitutorem et veluti magistrum, approbaret ipsis poetis non minimum auxilium fuisse, ita ut mutato reipublicæ statu artes et litteræ sese felicius habuissent et ex pristina indignitate emerissent. Quapropter non in eorum sententiam ibimus qui Horatium credunt, postquam nonnullis versibus principem extulerat, subito quodam et callido circuitu ad poetas et artium disciplinam, Augusto omisso, epistolam derivavisse. Hanc contra ei fuisse scribendi simul et Augusti laudandi materiam arbitrâmur; quum veteres poetas elevabat, tum præsens tempus multo præferendum subiciebat, narratisque Latinarum litterarum Græcis tamdiu imparium incrementis, viro excellentissimo blandiebatur ingeniose, quo auspice poetis Latinis licuerat omnem antiquitatem Latinam vincere et cum Græca ipsa feliciter æmulari.

Cur autem in epistola ad Augustum locus fit ipsi antiquitati cum recentibus temporibus comparandæ? Nonne Augusti laudes cum antiquorum reverentia conciliare facile erat? Attamen non ultro Horatius veteres incessit; sed mos erat, ut supra disseruimus, quidquid antiquum erat stolido quodam cultu circumdare, et ipsas comprecationum formulas quas a nemine intelligi Quintilianus affirmavit, admirari et vereri. Quam ingratum et grave erat poetæ, si quis eum arte insignem laudavisset, jam illud audire, « nonnulla certe apud eum bona esse, sed quantum distantia a veterum divino ingenio! » Huic consuetudini Flaccus indignatur, nec vult veteres extolli quia veteres fue-

runt , rursus autem novos contemni quia non contigerit ante centum annos vivere ; non ipse ceteros aggreditur , sed se suosque defendit ; non censet æquum esse se aliis præferri quod nova omnia meliora sint , at se aliis postponendum negat quod antiqua sint novis semper anteponenda. Non ipse rationem quamdam concepit de antiquitate juxta novas res minimi æstimanda ; sed vulgus contrariam rationem quotidie mira inscitia suis de auctoribus judiciis edebat , scilicet res antiquas novis præstare. Dicere enim possis Horatium vetera cum novis voluisse conferre , si ipse , nullo provocante , sponte declaravisset res humanas semper ad meliora tendere , et ideo Ennium , Pacuvium , Lucilium , Horatio et Virgilio pejores duccendos. Non ita autem res se habuit ; imo , quum populus præsentia fastidiret , non quia mala putaret , sed quia nuper nata essent , hoc vanum et ridiculum esse prædixit ; nec quidquam aliud plane de ea re apud eum expressum inveniamus. (1) Imo , de hac causa omnem disputationem inanem fore lepidissime prætendit ; quæ enim veteribus , quæ autem novis annumeranda sint interrogando , nihil in hac re certum esse , sed modo antiqua , modo recentiora præstare , pro civitate et tempore , subjicit. Denique , si hanc quæstionem vere tractandam in animo habuisset , num profectus sit et emendatio continua in litteris , quis dubitat quin nonnullis argumentis , nec solummodo exemplis , id ipsum quod sibi proposuerat confirmavisset ?

(1) Hor. ep. II, 1, 76.

Indignor quidquam reprehendi, non quia crasse
Compositum illepideve putetur, sed quia nuper,
Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.

Non tamen negare velimus eam esse intus et prope nescii Horatii sententiam, quum ex ipsis versibus quos judicamus appareat quam parvi faciat ipsam antiquitatem cui veniam concedendam putat propter id ipsum quod urbanitas et lepos venustasque parum cum antiquitate congruunt. Perspicuum est inde Horatium a novorum partibus stare, non modo contra veteres Romanos, sed semper et in posterum (1); quæ autem nunc, ejus sensibus intimis perspectis, non dubitamus asserere, eorum vix sibi conscius erat, nec in hac epistola nec alias voluit de antiquitate et de novitate rerum disputare. Quod si, ut vidimus, rem semel ita posuit, id egit, non rationem quamdam obscuram explicaturus, sed, quum se prioribus scriptoribus meliorem existimaret, nolens iis posthaberi.

Ceterum postquam hoc modo vulgatam opinionem refellit et suam artem ultus est, non eo contentus, ipsos auctores plerisque carissimos, aut universos aut singulos arripit, ut quantum peccaverint ridicule ostendat. Hinc locus ille ortus est sæpissime a prudentissimo quoque critico et grammatico retractatus, quo opinionem vulgo acceptam et oraculi instar ab omnibus acceptam de laudandis egregiis antiquitatis viris perstringit, atque ita quid ipse sentiat de arte scribendi expromit. Videntes enim quid Flaccus prioribus scriptoribus crimini dederit, animadvertemus hoc mirum in modum convenire cum præceptis quæ alias de arte edocuit, et inde profectas

(1) Hor. ep. II, 1, 90.

Quod si tam Græcis novitas invisâ fuisset
Quam nobis, quid nunc esset vetus, aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritum publicus usus?

leges quas in arte poetica jussit. In universum enim antiquos poetas considerans, non iis ingenium, inventionem, dotes eximias defuisse dicit, nec de hoc ipso dubitat, sed « quædam nimis antique, pleraque dure, multa ignave » eos locutos fatetur. Nonne illinc omnem dissensionem de arte solum scribendi exoriri manifestum est, et eadem etiam nunc in omnes antiquos crimina proferri quæ olim in Lucilium? Nonne hæc omnia indicant quomodo Horatius necessitate quadam suæ naturæ ad judicandos poetas et ad emit-tenda de optimis litterarum disciplinis præcepta accesusus erat? Quid, si singulos scriptores ab Horatio designatos, in trutina, ut ipse ait, pensemus?

Sed ante omnia quærendum unde hauserit illas opiniones de poetis quas falsas et veritati omnino contrarias, irridet. Num vanam et notam omnibus famam de singulis, uno et altero versu deludere in animo habuit? Non credimus adeo vulgi rumores Horatium curavisse ut repeteret eos, nedum vel breviter refellendos utile censuerit. Sed ea ipsa judicia quæ profert eruditum aliquid et superbum habent quod nequaquam famæ et vanis rumoribus est simile. Denique nonnulla verba in versibus Horatii reperire est quibus suspicari liceat in quos ille locus scriptus fuerit. Quid enim sibi vult illud « *ut critici dicunt*, » et infra, illud « *ambigitur* quoties uter utro sit prior? » Nonne hic agitur de controversiis inter grammaticos et de sententiis nonnullis quæ a probatis iudicibus emissæ, plurimum apud omnes valebant? Nonne apparet Horatium non multi criticos grammaticosque fecisse, quos sæpe in sermonibus epistolisque quasi tributim laccessivit, ut eos familiaribus suis Vario et

Plotio Valgioque et aliis suorum operum candidis æstimatoribus laudatoribusque opponeret? Nempe, sicut collegium et cœtus poetarum convenerat, quos eadem litterarum studia conjungebant, ita iis sese addiderant pauci critici qui novos libros aggredirentur aut extollerent. Sed plerique grammaticorum pristinæ disciplinæ addicti unde doctrinam suam acceperant, recentibus poetis, ut fit sæpissime, aut invidebant, aut non assentiebantur; et apud antiquos veram latinæ linguæ laudem fuisse contendebant.

Quorum omnium præstantissimus dux fuerat et veluti princeps Terentius Varro, cujus libri de poetis in omnium manibus erant, et inde soliti erant fortasse ceteri quid de litteris sentiendum sibi esset quærere. Imo, non nobis adeo falsum videretur omnes istos qui in Horatium et Virgilium præsertim scribebant, Q. Octavium Avitum dico et Herennium Periliumque Faustinum Carviliūque Pictorem, denique celeberrimos Mævium Baviumque ex Varrone pendere qui veterem linguam contra temerarios vocabulorum confectores summa ope defenderat. Notum enim id Mævium Virgilio crimini vertisse, quod insolita nonnulla in versibus ausus esset, ut « *hordea* » pro hordeum in plurali genere, et non latine sed rustice fuisset locutus. Quamobrem Varronis libros quasi fontem fuisse opinamur unde omnes illæ effluerunt de singulis latinæ linguæ auctoribus sententiæ quas iterum apud Velleium, Quintilianum et grammaticos usurpatas fuisse aut impugnatas compertum habemus. Quod manifestius apparebit si versus Horatii ubi talia referuntur, cum ipsis aut Varronis aut aliorum verbis contulerimus.

Namque de Cæcilio ita loquitur Horatius : dicitur (1)

Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte ;

Varro autem dixerat (2) « ὅτι nulli alii servare convenit , quam Titinnio et Terentio ; πλὴν vero Trabea et Attilius et Cæcilius facile moverint. » Alias invenimus : « in argumentis Cæcilius poscit palmam , in ethesi Terentius , in sermonibus Plautus. » Novimus etiam ex Quintiliano Varronis de latina comœdia iudicium : « (3) in comœdia enim , ait Quintilianus , maxime claudicamus , licet Varro dicat Musas Ælii Stilonis sententia Plautino sermone locuturas fuisse , si latine loqui vellent , licet Cæcilium veteres laudibus ferant , licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur , quæ tamen sunt in hoc genere elegantissima et plus adhuc habitura gratiæ si intra versus trimetros stetissent. » Haud aliter versus Horatii similes sunt Velleii opinionibus quas a Varrone forsitan mutuatus est aut a Cicerone dicente : « (4) Locos quidam quosdam , si videbitur , transferam , et maxime ab iis quos modo nominavi , quum inciderit , et id apte fieri possit , ut ab Homero Ennius , Afranius a Menandro solet. » Velleius autem dicit : « (5) Nisi aspera et rudia repetas et inventi laudanda nomine , in Attio circaque eum Romana tragœdia est , dulcesque Latini sermonis facetiæ per Cæcilium Terentiumque et Afranium suppari ætate nituerunt. » Aut etiam , (6) « clara etiam

(1) Hor. ep. II, 1, 59.

(2) Varro, V de ling. lat. (Charisius ad Marcellum II).

(3) Quintil. X, 1.

(4) Cic. de fin. I, 3.

(5) Vell. Pat. I, 17.

(6) Vell. Pat. II, 9.

per idem ævi spatium fuere ingenia, in togatis Afranii, in tragœdiis Pacuvii atque Attii, usque in Græcorum ingeniorum comparisonem evecti. » Has ergo laudes quibus grammatici antiquos poetas onerabant Horatius nimias aut falsas esse probaturus, repetendo elevavit, iratus quod sibi amicisque a plurimis opponerentur.

Diligenter autem perlegentes quidquid de singulis scripsit, agnosceamus ei non fuisse destinatum debitam gloriam imminuere aut ingenii magnitudinem qua unus et alter eminuerant despicere, sed solummodo, quod delicatam Horatii naturam juvabat, aperire quam rudes adhuc et incompositi arte fuissent, qui opera speciosa sæpe, sed nequaquam emendata et vere pulchra protulissent. Non in viros ipsos invehitur, quos saltem magni æstimandos ducit, sed in fatum quod eos perfecta opera propter litterarum novitatem condere vetuit.

Primum enim, de Ennio quem in multis locis respexit, non aliter judicavit atque eodem tempore poeta parem in scribendo doctrinam secutus Ovidius, cujus ille versus notus est in quo totus Ennius continetur. (1)

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

Nam non certe de ingenio cum antiquis disputandum censebat Flaccus qui, tum splendidis versibus extollebat Ennii Musas (2), tum in conturbatis Ennii versuum pedibus numerisque reperiri poetam dictitabat (3), loquentem ore profundo, qui denique

(1) Ov. trist. III, 424.

(2) Hor. carm. IV, 8, 20.

(3) Hor. sat. I, 4, 60.

antiquo Latini sermonis magistro grates agebat quod patriam linguam ditavisset. (1) Num vero *sapiens* habendus erat quia Epicharmum latine convertisset, *fortis* quia epicus versus composuisset, *alter Homerus* quod se Homerum olim fuisse somniavisset? (2) Noluit Horatius ea quæ vituperanda fuissent eo ipso approbari quod Ennii erant, nec dubitavit inimicis suis quid in Ennio minus esset imitandum objicere, nimiam celeritatem operis, brevem curam, ponderosos versus, artis inscitiam. (3)

Haud aliter negat Nævium vetustissimum et horridi illius Saturnii numeri monumentum semper legendum et semper manibus evolvendum (4), aut hærere merito Pacuvio præter ceteros quasi peculiarem *docti senis* laudem eximiam (5), et Attium juxta Æschylum et Sophoclem aut optimos Græcorum *altum* dici debere. Nonne autem Lucilius ipse Ennium et contorta Pacuvii exordia, sicut multo post Persius verrucosas ejusdem fabulas irriserat? Nonne auctor dialogi de oratoribus exigebat a dicente poeticum decorem, non Attii aut Pacuvii veterno inquinatum, sed ex Horatii et

(1) Hor. ad Pis. 56.

(2) Hor. ep. II, 1, 50.

Ennius, et sapiens, et fortis, et alter Homerus
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quo promissa cadant et somnia Pythagorea.

(3) Hor. ad Pis. 259.

Et Enni
In scenam missos magno cum pondere versus,
Aut operæ celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.

(4) Hor. ep. II, 1, 53.

(5) Hor. ep. II, 1, 55.

Aufert
Pacuvius docti famam senis, Attius alti.

Virgilii et Lucani sacrario prolatum? (1) Non se ergo antiquis viris, quamvis lacesitus et semper ad invdiam excitatus severiorem Horatius præbuit, quum contra eos, si non versuum artificia et limæ laborem moramque cognovisse, at tragicum quidem spiravisse et feliciter esse ausos judicaverit. (2) Quum jam nullæ æmulationes et nulla certamina novorum antiquorumque arderent, vir æqui et tranquillii judicii Quintilianus his verbis de tragœdiæ scriptoribus Horatium sequebatur: « Ceterum nitor et summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus quam ipsis defuisse. Virium tamen plus Attio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem *qui esse docti affectant, volunt.* » (3)

Justius etiam et benignius quam alii de comœdiarum auctoribus locutum esse Horatium haud dubium est; nam profecto non indignabimur quod nimia ista non acceperit de singulis, Afranium Menandro dignum fuisse, (4) et arte vicisse Terentium, Cæcilium vero gravitate, quæ, ut vidimus, a Varrone primum sancta fuerunt. Cæsar olim Terentium dimidiatum Menandrum vocaverat, nedum Afranius totus fuerit Menander, et Gellius, non ita antiquis inimicus, comœdias Cæcilii adeo sordere prope Menandrum arbitrabatur, ut Diomedis arma et Glauci non dispari

(1) Dial. de or. 20.

(2) Hor, ep. II, 1, 165.

Natura sublimis et acer:
Nam spirat tragicum satis et feliciter audet;
Sed turpem putat inscite metuitque lituram.

(3) Quintil. X, 1, 97.

(4) Hor. ep. II, 1, 57.

magis pretio existimata fuerint. (1) Quid mirum prorsus, si Plauto quem ingeniosum fuisse nunquam infitatus est, vitio verterit Horatius quod personas non semper optime formavisset, quod rusticos sæpe profudisset sales, quod tandem numeros admodum inordinatos et ab arte poetica valde abhorrentes usurpavisset? Attamen comœdias scribere difficillimum esse, et in eo maxime peccare Latinæ indolis severitatem declarat, tantumque onus infirmioribus humeris negat suscipiendum. Non eamdem Plauto artem fuisse objicit quæ antiquæ comœdiæ Græcis autoribus, sicut Quintilianus Latinos in comœdia maxime claudicare asserebat.

Quod si deinde repetamus ea quæ de satira et de Lucilio olim contra omnes adversarios dixerat, sive hircosos præferrent et veterrimos, sive unguentatorum deliciis maxime gauderent, et contra eos qui Lucilium ipsi anteponerent, alii quod rudis esset et abundans, alii quod Græcum oleret, videbimus Horatium idem in æstu simultatum et invidiæ prædixisse, quod postea compositis simultatibus: Lucilium videlicet, cum Ennio, Attio, Pacuvio, natura ingentem, arte vero imparem, sed aliis majorem fuisse, quod illi a Græcis omnia imitarentur, ille satiram et vere Romanam et suam invenisset, sicut sententia Quintiliani satiram totam Latinorum esse dicitur.

Nunc igitur consideremus quantum sibi constiterit poeta, et ab incepto consilio nunquam averterit animum qui, artis Græcorum amator idem et magister, eam primum adversus iram inimicorum defenderit

(1) A. Gell. II. 23.

veteres aggrediendo qui semper extollebantur injuste ;
mox ostendendo quam parvi ducenda sit sine arte
facultas quædam loquendi , deinde , in epistola ad
Augustum , demonstrando , modo argumentis ex ipsa
rerum æstimatione depromptis , modo exemplis ,
latinas litteras magis ac magis profecisse , et veteri-
ribus illis, eximiis sane viris, non inventione sed arte
carentibus, successisse novos poetas ingenio forsan
pusillos , sed qui , tempore ipso adjuvante , summam
manum excolendis operibus adhibuissent. Non de hoc
usquam actum fuit utrum scriptores priores peiores
fuissent quia antiqui, an novi meliores quia novi, sed
utrum olim latinis litteris ea diligentia et doctrina
quibus scripta commendantur defuerint, necne. Horatii
autem sententia , fuit inventio propria *antiquorum
laus* , *sed cultus* et ornatus defuere ; ediscendi igitur
magis sunt quam imitandi.

CAPUT V.

De epistola ad Pisones.

Novimus jam quid de singulis scriptoribus præteritæ ætatis vere cogitaverit Horatius, et cur eos fastidierit, non invidia videlicet aut nimio sui temporis amore, sed propter ipsam artis reverentiam cujus principia isti sæpe per segnitiam aut ignorantiam violavissent; scimus deinde quomodo Latinæ litteræ rure primum oriundæ et rude aliquid præferentes, paulatim per Græcorum imitationem urbanitatem decoremque et omnia quæ artis sunt consecutæ fuerint sub Augusti principatu: sed hoc ei etiam elaborandum erat ut præcepta illa de arte quæ ab antiquis despecta dolebat, ea passim nuper in satiris et epistolis attincta et prælibata, composite tandem et ordine exponeret. Hoc sane tentandum decrevit in epistola scripta ad Pisones, quæ, quum sermones de Lucilio pugnam, iras, convicia, similitates, adolescentiam prodant, habet contra tranquillam pacatamque de rebus litterariis disceptationem, sinceram disciplinarum, omissis personis, explicationem, sententiam compotem sui et lenitatem senectutis.

Hic erit igitur longæ viæ terminus qua Horatius a

fortuitis cum inimicis certaminibus ad dictandas novæ et veræ artis leges pervenit. Qui enim se primum nihil nisi imitatore Lucilii, vitiorum insectatorem, ultorem virtutis, mox judicem scriptorum crediderat, is serius ad magnam laudem evectus, judicia tulit et interpretationes de arte ipsa, quæ ostenderent antiquitatis poetas non immerito imperfectos sibi videri, novos vero multo majores et memoria hominum digniores. Denique, quod affirmaverat hactenus dum viros et opera virorum premeret, id nunc, rem ipsam observando demonstrat, ita ut epistola illa apud nos vulgo artis poeticæ cognomine accepta, quasi omnis artis scribendi doctissima simul et venustissima expositio habeatur, atque etiam novorum Romæ auctorum callidissima defensio.

Non tamen librum de arte poetica componere consulto voluit elegantissimus scriptor, qui huic tali operi nimium ponderis et gravitatis et forsân tædiî fore prævideret, sed responsurus amicis rogantibus quid sentiret de eorum opusculis, locum sibi opportunum dari intellexit de his rebus quas semper meditatus erat disserendi. Non alio modo, ut notavimus, occasionem epistolæ ad Augustum mittendæ adhibuerat ut veteres poetas judicaret; non alio Lucilium multo antea erat insectatus, non sponte videlicet, sed ut inimicos suos confunderet. Animadvertendum enim Horatium semper ad tempus locutum esse, et ut res se præbebat, sive de aliis scriptoribus, sive de grammaticis, sive de ipsis litteris, non ut severum judicem et ex industria criticum decebat, sed ut poetam variis affectibus indulgentem; quanquam in illius operibus simile aliquid et semper congruum secum præparatumque,

et quasi unum cogitationis tenorem deprehendis. Hinc possumus facilius nobis fingere quare in ejus libris libertas dicendi et varietas risusque cum severitate, et facetiæ in personas cum gravissimis de rebus disputationibus conjunctæ sint, et ordo meditationum sententiarumque certissimus per orationis flexus salusque improvisos sese explicet. Videlicet deerrat sæpius hinc illinc ab itinere ut nitidos flores colligat et frigidis recreetur fontibus, non ita tamen ut in medio labore cesset, destinatumque finem obliviscatur.

At in ultima illa epistola raro in viros invehitur poeta, neque illic invenias quidquam prioribus satiris simile; etsi enim per totam epistolam sentias præcepta inde nasci quod hunc aut illum scriptorem Horatius animo secum intueatur, quod hæc atque illa vitia æqualium perstringenda putet, etsi denique sub severis et duraturis legibus de compositione aut elocutione lateant propria nomina et hominum certorum ludibrium, hæc omnia non nisi parce et benigne significari verum est, quum contra ubique sapientibus consiliis lepidissimisque et interim elatis sententiis locus sit. Quæ olim pleramque scribenti materiam præbuerant, ea nunc tantum non absunt, nam tela olim metuenda deposuit victor, militemque magister excepit.

Difficillimum certe sit indagare quæ in illis versibus in hunc aut in illum dirigantur, et quos vituperandos sibi statuerit poeta, sed ex eo ipso quod talia propius investigantibus ferme evanescant, concludendum est litteras ad Pisones longe alia mente perscriptas esse atque sermones ubi tam aperte et veris nominibus ante omnium ora scriptores inimici ridicule traducebantur. Scilicet, non memoria personarum hic oc-

casionem dedit præceptis explicandis, sed rursus præceptorum expositio personis irridendis aliquando occasio fuit. Olim nempe de arte disserebat postquam dolorem in invidos expleverat, nunc autem omissa ultionis cupiditate, artem unam considerat, criminaque in viros duntaxat in argumentorum vicem afferuntur. Non aliam ob causam ignoti poetæ incomposita poemata de Rheno designavit (1) (quem Weichertus Bibaculum fuisse suspicatus est), ut manifestum faceret omnia præcipue constare ex unitate et simplicitate; non secus Plautum Enniumque in exemplum vocavit, qui notaret quantum antiqui pedum numerorumque ignari fuissent. Quod si hic aut illic comœdiam quamdam aut tragœdiam æqualis poetæ condemnandam habuit, nullum in versibus ejus rei vestigium reperias; at nunquam de illis ibi locutus est nisi universis, ut plerosque imprudenti fiducia ingenii impulsos et artis expertes convinceret quod rustica sæpissime et turpia opera soliti essent edere.

Deinde non se exemplum et componendis pulcherrimis carminibus aptiorem præbere voluit, sed contra, in hoc laudum et famæ cursu, postquam tot præclara scripserat, ipse sibi vim inveniendi et perennem venam denegavit, non ironice quidem, sed vere et ex sincero animo. Modestas enim sibi præceptoris partes arrogabat, (2) precatus profecto ut egregiis gram-

(1) Hor. ad Pis. 18.

(2) Hor. ad Pis. 304.

Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi;
Munus et officium, nil scribens ipse, docebo,
Unde parentur opes, quid alat formetque poetam,
Quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.

maticis annumeraretur qui Catonis instar, aut Cæciliï Epirotæ, aut Græci Parthenii, tantum ad promovendas et emendandas latinas litteras contulerunt. Nullam ei æmulationem esse inde constat cum antiquis scriptoribus, quem intellexisse dicas quæ sibi facultas insignis esset, alios cum multa varietate et venustate, seu de agenda vita, seu de condendis versibus docere. Nunquam quidem se inventorem cecinit, nec in satira quam a Lucilio se accepisse non negabat, nec in lyricis carminibus quibus majorem partem laudis se meruisse credebat quia Græcis aliquid simile fecisse gloriabatur, non denique in illis generibus quibus se imparem aut saltem parum idoneum cognovit. At se consiliis tantummodo et judiciis ferendis aptum existimat: quam modestiam poetæ cum ipso Socratis more conferre non dubitemus, qui obstetrici similis apud discipulos agebat, ita ut quidquid in illis turpe esset corrigeret, quidquid vero optimum ad sapientiam amplectendam eliceret. Ita ille apud juvenes litterarum temerario studio incensos, quidquid pulchrum esset eliciebat, quidquid turpe sine mora resecebat.

Quamobrem in epistola ad Pisones, quam sibi disciplinam in arte scribendi finxisset Horatius, et quas ob causas veteres olim persecutus esset, detegemus. Hoc autem præcipue videtur illius adversus veteres iram accendisse, quod viribus suis ultra modum confisi, plurimos versus composuissent « stantes pede in uno, » quasi non intellexissent quam rara et prope divina res sit carmen ex omni parte perfectum. Hæc est enim litterarum apud omnes populos fortuna, ut nulla cura primum carmina effundantur, sed

paulatim et cum ipso linguæ profectu videant scriptores nihil vivere nisi quod summa ope elaboratum et perpolitum fuerit. Deinde, quum ad maturam ætatem litteræ perveniunt, tum excellentissima ingenia optimis studiis erudita libris componendis assidua opera incumbunt, nedum nimie solertiæ et facilitati indulgeant. Fit mirus idem et utilis venæ laborisque consensus, et qui auctores rerum abundantia, imaginum splendore, affectuum impetu maxime præstant, ii etiam a peccatis et levissimis in scribendo delictis cavent. Talis profecto fuit Horatii doctrina ea ætate quæ post tot veterum errores primum in latino sermone absoluta opera tulit, et eam totam latere in iis versibus putamus quos et artis poeticæ compendium esse pro certo habemus, et credimus plane illustrare cur per totam vitam Horatius antiquos poetas minoris fecisset. (1)

Natura fieret laudabile carmen an arte
Quæsitum est: ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid possit video ingenium; alterius sic
Altera possit opem res, et conjurat amice.

Quibus versibus qui ad omnes litteras et ad omnia tempora spectant, addere nunc oporteat, quo melius Horatii sententiam perspiciamus, hæc verba quibus litteræ latinæ tantummodo significantur. Ita quid sentiret de ipsa arte, quid vero de Romanis auctoribus brevissimo spatio incluserimus. (2)

Nec virtute foret clarisve potentius armis
Quam lingua Latium, si non offenderet unum

(1) Hor. ad. Pis. 289.

(2) Hor. ad Pis. 408.

Quemque poetarum limæ labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite quod non
Multa dies et multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Quis profecto nobiscum non confitebitur, his versibus totam quæstionem explicari quam primum posueramus, et omissis aliis causis quæ Horatium acrem contra veteres fecerant, ideo certe eum ab istis dissensisse quod horridæ priorum auctorum rusticitati repugnaret, quanquam iis magnam vim mentis fuisse censebat?

Non autem de ipsa Horatii sententia longe disputabimus, utrum ars an ingenium plurimum ad carmina facienda valeat. Hinc Plato (2) philosophus poesim totam divino spiritu et furore singulari oriri, illinc contra peritissimi artis et litterarum existimatores eam imprimis labore informari contendunt. Nec mirum si tale discrimen opinionis fuerit de re tam difficili, quum aliud sane sit ipsa poesis, aliud poema, neutrum autem sine altero exsistere possit. Sive igitur ipsam materiam, id est sublimitatem sententiarum et imaginum quibus constat poesis consideres, sive artes et instrumenta quibus illa ad usum convertenda sint, Platonem quidem aut alios præferas: illum sequuntur qui poesim unice per se ipsam intuentur, eos contra qui quomodo exprimatur quærent. Sed peccatur æque ex utraque parte, quum nihil aut minimum sit materia sine ædificandi artificio, nihil autem omnino artificio sine materia. Prudenter autem id Flaccus noster non decrevit, sed solummodo opinatus est:

(1) Platon Ion pass.

quæ esset enim ista poesis quæ voce et arte egeret ? Nonne artem ipsam cum ingenio accipit poeta ? Quis est prorsus spiritus ille quo pulchra poemata contineri Plato arbitratur, nisi vis quædam mirabilis et omnia fortiter sentiendi, et quæ senseris fortiter expromendi ? Ars et ingenium aliquid unum sunt quod hinc aut illinc adspicias. Quanquam, ne diutius huic rei immoremur, omnes leges quas Horatius in epistola ad Pisones emisit, ab illo quod supra memoravimus pendent, scilicet poetas ingenio creari, arte vero excoli et educari. Quibus autem modis excolendi et educandi sint ut perfecti evadant nos docere tentavit.

Sunt ergo quæ omnibus generibus et omni materiæ convenient et sint maxime necessaria, sicut unitas in componendo, modestia et certa virium conscientia in eligenda scribendi materia, ordo in rebus disponendis, callida simul et audax in fingendis aut serendis aut usurpandis verbis parcimonia. Non illis insistemus notis admodum, et quæ huic nostro opusculo parum sint opportuna; quis autem, vel inter parvas veterum reliquias quas adhuc legere fato datum est, non agnoscet quomodo apud Ennium pulcherrimas imagines et modulatos concinnosque versus excipiant dura et ignave dicta, aut soluto sermoni simillima ? Nævius vero viribus majus expertus erat opus et fortunam minime felicem futuram quum Saturniis versibus rem epicam tractandam susciperet. Nonne sæpissime ipsæ Plauti comædiæ ordine peccant, ubi nimia et supervacanea diverbia actionis tempus occupent ? Elocutione denique deficere plurimum satiras Lucilii jam vidimus, ubi vocabula Græca cum Latinis impe-

rite mixta alienum aliquid ab usitata consuetudine loquendi præferunt. Quid? Si istos cum egregiis poetis Horatio æqualibus, cum Virgilio aut Ovidio aut ipso Flacco comparemus? Hos fatendum illis multo præstare.

Ita in omnibus generibus, quas regulas sequi, quos errores vitare debeant poetæ discimus, unde facile est suspicari neque regulas, Horatii sententia, observatas fuisse, neque cautum a peccatis, tum inter veteres quum apud multos novorum. Nolumus enim credi omnes Horatii aculeos antiquis tantummodo admoveri, quiescentibus æqualium pessimis, quum contra, ut sæpe animadvertimus, duplex veluti bellum susceperit adversus defunctorum stultam negligentiam et cum adolescentium æqualiumque superba imperitia. Illis omnibus, iter medium inter extrema secutus, verum et Apollini gratum poetam opposuit. Igitur, ea delicta quæ in epistola ad Pisones perstringit, a Pisonibus aut eorum amicis fere admissa fuisse fatemur sicut a veteribus, sed eo majorem veniam his dari quo minus auxilii habuerant. Quod autem absint ab illo libro æqualium nomina, eo intelligitur quod non poterat discipulos et amicos cum quibus colloquebatur inurbane despicere. Quis tamen neget multa illis perspicua futura fuisse quæ nos prætereunt? Atqui facilius erat veteres, quos omnes in manibus et in memoria tenebant, velut documenta adhibere et proponere, quod fecit Horatius, salva prorsus summorum virorum reverentia.

Quod autem ad rem epicam et ad fabulas attinet, putemus etiam non tam veteres quam novos in arte poetica designari, quum tunc temporis mos esset

carmina componere de rebus heroicis secundum Alexandrinorum poetarum disciplinam, aut præsertim tragœdias et comœdias, quæ nunquam aut raro spectatæ, juvenilem saltem curam et mentem exercerent, materiamque præberent præceptis sequendis et ostendendæ doctrinæ. (1) Denique hæc nostra opinio confirmatur eo ipso quod in illis locis Horatii ubi de epicis carminibus et de fabulis agitur, parum stilo et numeris alludit judex, quibus inferiores fuisse antiquos poetas probatum est, sed rei, naturis observandis, affectibus excitandis et his omnibus quæ inventionis sunt et quæ tragicum aut comicum scriptorem decent. Sed illis Ennium, Pacuvium, Attium et ceteros non caruisse Horatius ipse professus est.

At rursus ad antiquitatem Horatii meditatio convertitur, quum de versibus faciendis emittit sententiam.

Hic (*iambus*) et in Atti

Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni
In scenam missos magno cum pondere versus
Aut operæ celeris nimium cura que carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi....
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales.... (2)

Hoc enim fuerunt, ut novimus, maxime importuni elegantissimo poetæ veteres Attii trimetri aut graves Ennii spondæi, et numeri innumeri Plautinarum fabularum, quum jam Cæsaris tempore Latini maxima cura et arte componendis omnium generum versibus studuissent. Non inutile forsitan fuerit me-

(1) De tragicis poetis qui Augusti ætate vixere vide Schmidt, Rhein. Mus. XVI, 598 et seqq.

(2) Hor. ad Pis. 258.

morare quantam pedum numerorumque scientiam inventurus sis apud Lævium aut Catullum præsertim, qui dactylicos versus et elegos iambosque, dein hendecasyllabos et Saphicum genus ea solertia tractavit ut raro versus ejus absurdum sonent, et perpauca vitia per omnem varietatem operis aures recitantis lædant. Ipse quidem Horatius ante omnia propriam et optatissimam sibi laudem elegerat durum et tristem Latinorum sermonem ad diversissimos versuum usus et regulas flectere, ita ut quidquid suavissimum et exactissimum Græci protulissent Latina lingua acciperet. Male ferebat barbarum aliquid Romanorum libros canere, et istis irascebatur qui admirabantur infelicem antiquorum in hac scribendi parte operam. Quin, majorem æquo patientiam illis fuisse asserit qui inconcinna et immodulata carmina laudare sustinebant. Hic profecto ægri quidquam in Horatii adversus Plautum judicio deprehendere licet, quamvis tota epistola quam evolvimus mitem sententiam et facilem ostendat. Nempe puri sermonis et elegantiarum urbanitatisque ante omnia amator, quod in Plautinis fabulis vere eximium esset minus curabat. Ad hoc, non hic laudando Plauto locus erat, sed rei metricæ edocendæ, in qua certe deliquerat vir facitissimus.

Quid porro? ipse in hujus epistolæ fine Horatius causam suæ adversus veteres et novos severitatis dedit, quum, venutissime irrisus omnibus istis grammaticis et criticis qui a divitibus amicis rogati aliquid recitaturis, quodcumque ex illorum ore exiret mirabundi laudabant et exclamabant, impatientes plaudendi, et modo pallore, modo lacrimis saltibusque et

trepidatione false testabantur quantum commoti essent, illis minime similem Quintilium Varum amicum suum et quasi educatorem opponit. Ille nempe, non quis fecerit versus, sed quanti versus ipsi aestimandi sint considerat, perlectisque, audacter quod cogitat dicit. Non ideo tamen eum cum Misanthropo nostro conferimus qui iudicii sinceritatem ridicula quadam indignatione exasperat, et gaudet non ipsos recitantis versus, sed recitantem lædere, et non minus irascitur in istum qui vana quædam et fuco ementita carmina finxerit quam in latronem aut in hominem manifestum sceleris. Alcestes enim hominum vitiis lætatur quæ possit insectari, nec quemquam corrigere curat, sed condemnare; levem istum Orontem quem propter malos versus tantopere urget, magis forsân detestaretur si bonos versus condidisset: virtutem amat quod ea carent alii. Sed Horatius in hoc certamine quod contra antiquos et æquales suos de optimo genere dicendi sustinuit, non Alcestes ille fuit, ut pote qui magnam erga egregios viros admirationem sit professus, et æquales suos non persequi, sed edocere tentaverit; Quintilium Varum potius refert qui vel cum antiquis scriptoribus æquum iudicem agere non dubitavisset. Videamus enim quis sit ille criticorum optimus. (1)

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Transverso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
Fiet Aristarchus.

(1) Hor. ad. Pis. 445.

Non aliter egit cum veteribus Horatius noster, quibus crimini vertit inscitiam unde velut ex fonte decurrunt omnia illa vitia Varo minime placentia: ideo ab istis ut Pisones deterreret, eis epistolam scripsit, alter Aristarchus.

CONCLUSIO.

Jam ad finem destinati opusculi perventum, ex quo quid concludamus licet colligere.

Hoc nempe quærendum nobis proposueramus, quare et quomodo Horatius priores Latinos poetas esset insectatus. Animadvertimus autem non de hac philosophica et generali quæstione agi potuisse, an litteræ semper cum ceteris hominum rebus proficiant, quum id apud antiquos curæ non fuerit, neque aliis neque ipsi Horatio.

Sed eo tempore quo Horatius natus est, civitatis status, mores, litteræ mirum in modum immutabantur, unius dominatione res Romanas turbatas excipiente, crescente verum urbanitatis et elegantiarum studio, deinde facto quasi concursu omnium ad litteras quæ, propter id ipsum, adjuvantibus ceterum Græcis ac præcipue Alexandrinis operibus, attentius excolebantur, ita ut artem scribendi plerique aut discerent aut saltem affectarent. Tum orta est in litteris sicut in societate civili dissensio, hinc veterem rusti-

citatem præferentium et pristinos auctores nimis laudibus extollentium, illinc despicientium veteres ut rusticos et delicatis minime convenientes, et nova opera opponentium celebrato antiquitatis nomini. In medio certamine natus Horatius, quanquam ingenio et studiis ad novam artem intelligendam et præferendam erat aptissimus, addictus tamen Bruti partibus et Octaviani amicis infensus, primum sermones ad Lucilii exemplum compositos scripsit, in quibus, in quarto imprimis, acerrime principum vitia attingebat et veterem disciplinam novis corruptisque moribus opponebat. Sed mox, conversa fortuna, quia in societatem Mæcenatis acceptus fuerat Octaviumque sequebatur nedum invaderet, iterum disseruit de Lucilio quem sibi semper ab antiquarum litterarum autoribus comparari et præferri ægerrime ferebat. Decimo igitur sermone rem cum Lucilio habuit, non tamen de civitate et de moribus, sed tantummodo de litteris et de arte scribendi. Salvo egregii viri nomine, quem summo ingenio præditum insignemque inveniendi facultate extollit, stilum parum elaboratum, orationemque inæqualem et aliquando veluti cœno quodam oblitam increpat, breviter expositis legibus quas scriptor quilibet, ac præsertim satirarum auctor, sequi debeat.

Hoc primum de veteribus certamen longa pax excepit, in qua Horatius, omissis sermonibus, egregiam famam lyricis carminibus meritus est, quibus non jam præcepta sed exempla bene dicendi daret: unde apparet quanti versuum numeros pedesque, sermonem purum, pressum et fortem, et quidquid artis est, faceret.

At multis post annis , quum data ei fuisset occasio de his rebus iterum disserendi in epistola ad Augustum , quem litterarum et aliarum honestarum rerum patronum laudabat , ea quæ jam de uno Lucilio iudicia protulerat , adversus omnes veteres repetiit , irridendo stolidos antiquitatis fautores qui opus quodvis extollebant , non quia pulchrum , sed quia vetustum erat , rursus vero omnia nova temere elevabant. Quod quam ridiculum esset probaturus , breviter opiniones de veteribus a criticis vulgatas perstrinxit ut veritati plane contrarias.

Igitur jam dies ab Horatio non uni aut alteri antiquorum , sed omnibus dicta erat , ita autem ut iis multum ingenii fuisse assereret , artis vero parum , propter ætatis ignorantiam qua scripserant. Quapropter nobis visa est illa epistola priores sermones sequi et explicare , et quævis leniore animo et sine acerbitate contra partes adversariorum , quod jam minus fervebant odia in Horatium , eadem tamen mente fuisse scripta , scilicet ut omnes veteres poetas novis impares fuisse ob artis negligentiam dictilaret.

Hactenus , etsi interdum præcepta attigerat , plerumque quidem viros ipsos eorumque libros erat persecutus , sed in epistola ad Pisones , quasi supremum iudicium de hac lite ferret , omnia præcepta exposuit de arte dicendi quorum incuriosi peccaverant pristini scriptores , novi vero observantes eminuérant ; nam totum discrimen in hoc , Horatio iudice , continetur , utrum antiqui an novi artem melius cognoverint , nequaquam certe utri parti majus ingenium uerit.

Non alio modo gestum fuit hoc bellum in quo

Horatius suam et suæ ætatis causam contra densam inimicorum aciem defendit. Ostendimus illud casu quodam ortum esse, quod nonnulli Lucilium Horatio objicerent, mox autem a Lucilio ad omnes veteres pervenisse, et inde antiquitatis cum Augusti tempore exortam esse comparisonem. Nihil certe Horatius illo certamine fecit præterquam quod probavit latinas litteras et artem scribendi multum ab antiqua mediocritate discessisse et profecisse, quod notum est omnibus. Sed eo forsitan utile erat hanc militiam tot annorum narrare, quod inde perspicere licet, primum quæ esset Horatii de litteris mens, quæ principia, tum cur illo tempore paulatim disciplina et ars Græcis simillima vicisset per quam Latinus sermo fructus exquisitissimos tulit, denique quomodo sint iidem apud omnes populos litterarum quasi gradus a pueritia ad adolescentiam et ad maturam virilemque ætatem.

De Horatio autem videndum quam constanter a juvenili ardore usque ad senectutem eandam viam secutus sit, perfectæ videlicet artis imaginem intuitus, quam adversus omnes adversarios defendebat et discipulis imitandam præbebat, expositis artificiis quibus eam imitari possent.

In litteris observandum eas non alio itinere semper in omni civitate progredi; nam postquam diu viri maximo ingenio ornati libros speciossimos ediderunt, sed perituros, quia dure aut ignave aut incomposite sunt perscripti, mox emendandæ linguæ indulgent sedula ope scriptores, et ingens nascitur in societate jam moribus perpolita de arte et de scriptoribus contentio. Inde lingua omnis melior et fortior facta ab

gregiis auctoribus tractatur qui opera propemodum perfecta tandem exponunt, inter quos quidam, tam disserendo de arte quam carmina inveniando aptus, sicut præco in ludis, et certamina nuntiare et victores in certaminibus producere solet. Animo enim nobis fingamus in singulis litterarum aureis seculis, apud singulos populos, velut sacrum concilium eximiorum virorum congregari, ingenio, operibus, familiaritate fraternum aliquid præferentium, laurea corona insignium, quia civitatem suam immortalibus ornaverunt monumentis, quorum unus, victor ipse in ludis, sed magister simul ludorum, præmiis decernendis et proclamandis est delectus.

Hi fuere apud Latinos Horatius, nobis autem Bo-læus, qui, quanquam ingenio dissimili, eandem tamen operam suæ ætatis litteris navaverunt. Ambo enim, et quæ esset ars alios edocuerunt, et qui scriptores melius vel pejus artem intellexissent designaverunt; ambo denique æquales suos contra inimicos defenderunt. Non quod apud eos omnia æqua et accipienda sine controversia sint; fit certe tempus quum compositis illis discordiis, æquiore animo de antiquis iudicium a criticis ferri possit, qui non current pro recentibus contra priscos decertare, sed tantum qui fuerint quærere et quas ob causas tales fuerint. Forsan nobis post tot annos et tot rerum hominumque vices, e longinquo ipso velut e specula licet mente et oculis causam melius dijudicare, et videre quantum informandæ linguæ latinisque litteris educandis profuerint Lucilius, Ennius Attiusque et alii quos ita viles Horatius habebat.

Attamen non inopportunum erat explicare quantum

ab exactis distarent antiquorum libri. Certe viro illi plurimum acuminis et constantiæ fuit qui famam opinionemque negligere ausus est, et futurum posteritatis iudicium adeo divinavit ut suum locum et prioribus poetis et novissimis certum assignaret. Hic fuit, nostra sententia, hujus belli quod Horatius gessit finis, hæc utilitas, quam si commentariolo nostro paululum illustrare contigerit, nos non vanam omnino curam ei daturos fuisse sperabimus.

Vidi ac perlegi, Lutetiæ Parisiorum, in Sorbona,
a. d. IV cal. Jun. ann. MDCCCLXXIV,

Facultatis litterarum in Academia Parisiensi
Decanus,

PATIN.

• Typis mandetur :

Academiæ Parisiensis Rector,

A. MOURIER.

INDEX RERUM

CAPUT I. — Unde orta fuerit Horatii cum veteribus poetis contentio	5
CAPUT II. — Quis fuerit litterarum status circa primam Horatii ætatem	14
CAPUT III. — De duobus sermonibus de Lucilio.	27
CAPUT IV. — De epistola ad Augustum	53
CAPUT V. — De epistola ad Pisones	71
CONCLUSIO	81

Lh 9.284
De Horatio, veterum Latinorum poeta
Widener Library 004991673

3 2044 085 202 661